

מפעל דף היומי בעיון

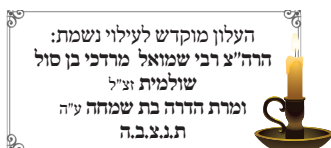
סיכום גפ"ת, רא"ש, רמב"ם, רי"ף, ר"ן, טור ב"י שו"ע מ"א ט"ז ומשנ"ב על הדף

כולל ומכון ראש פינה:

כולל יום שלם ללימוד כל הש"ס וד' חלקי השו"ע בעיון במשך 17 שנה | כולל יום שלם ללימוד דף היומי בעיון | כולל יום שלם ללימוד אבן העזר בעיון | פרויקט "אבן ברורה", והוא כעין משנה ברורה על אבן העזר | כולל ערב שלוש שעות ללימוד דף היומי בעיון | כולל ערב שיעורים ליבן חפץ | כולל שיעור שבת | רשת שיעורי תורה ללימוד דף היומי במלגה מכובדת למידי שיעורים | 30 ספרי עזר על שלחן ערוך אבן העזר | ספרי "השינון" על ד' חלקי השו"ע, לדיעת ד' חלקי השו"ע בלימוד עמוד יומי, בהמלצת גדולי ישראל מכל העדות והתנועות | מבחנים ארציים לאברכים ובחורים במלגה על דף היומי בעיון | סיכומים יומיים של דף היומי בעיון בעברית, אנגלית, ספרדית וצרפתית | קמחא דפסחא | עזרה וסיוע לנוקדים ואברכים עמלי תורה

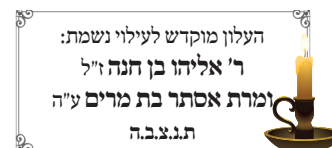
יום ד' כ"ב טבת-יום ג' כ"ח טבת תשפ"א

העלון מוקדש לעילוי נשמות:
הרה"צ רבי שמואל מרדכי בן סול
שולמית ז"ל
ומרת הדרה בת שמוחה ע"ה
ת.נ.צ.ב.ה

מסכת פסחים מ"ו-ז"ב

שבוע פרשת שמות

העלון מוקדש לעילוי נשמות:
ר' אליהו בן חנה ז"ל
ומרת אסתר בת מרים ע"ה
ת.נ.צ.ב.ה

הנושאים האקטואליים הנדונים השבוע בסיכומים:

שיעור השהייה והעסק בעיסת המצות שלא תחמיץ. האופה מצות ביו"ט כיצד יפריש חלה. כמות עיסת המצות, ומתי וכיצד מפרישים חלה מהמצות. סעודה שלישית בערב פסח שחל להיות בשבת. דין 'שיאור' [עיסה שלא החמיצה לגמרי]. דין מי שיצא לדרך ונזכר שלא ביער המצו. האיסור לאכול מצה בערב פסח, ואיזה מצה אסורה אז באכילה, ומאיזה זמן נזהג איסור זה. איסור עשיית מלאכה בערב פסח אחר חצות. טעם האיסור שלא לעשות מלאכה אחר חצות בערב פסח, והמנהג שלא לעשות מלאכה אף לפני חצות, ומדוע שייך איסור זה בזמן הזה. האיסור לרחוץ עם אביו ועם רבו

דף מ"ו

משנה. בצק החרש, אם יש כיוצא בו שהחמיץ - הרי זה אסור. גמרא. אם אין שם כיוצא בו מהו? - אמר רבי אבהו אמר רבי שמעון בן לקיש: כדי שילך אדם ממגדל נוניא לטבריא, מיל.

שיעור השהייה והעסק בעיסת המצות שלא תחמיץ

פירש רש"י, ד'בצק החרש' היינו שאין ניכר אם החמיץ אם לאו שמשונה הוא כחרש הזה שיש לו אזנים ואינו ניכר אם שומע אם לאו.

וכתב הב"י [ס' תנ"ט] בשם הגהות מיימוני בשם רבי אליעזר ממיץ, ששיעור זה של 'מיל' הוא בבית שאין בו אש, אבל אם יש בו אש או יתרון חמימות משאר דברים יש לחוש שיתרון החמימות יגרום לעיסה למהר להחמיץ, וצריך לתת לב לפי העניין. וכן כתב המרדכי. והוסיף הרא"ש בתשובה [כלל י"ד אות ד'], שה"ה לאחר שנתעסק בעיסה ונתחממה תחת הידיים אם יניחוה בלא עסק מיד יחמיץ, ושיעור 'מיל' נאמר קודם לעסק. וכ"כ רבינו ירוחם.

ובתרומת הדשן כתב, שאם לא שהה כשיעור מיל ברציפות אלא בפעמיים [שבנתיים נתעסק עימו], הורה אחד מן הגדולים שמצטרפים השהיות לשיעור מיל ויש לאסור. וגדול אחר השיב שאין נראה להחמיר בזה. וגדול אחר השיב, שאם העסק בין שהייה לשהייה הוא עסק גמור כגון בעיטת הידיים בבצק או הרידוד שמרדדים המצות בעץ עגול, בזה אין השהיות מצטרפים, כי עסק כזה יכול לבטל מה שכבר התחיל להתחמץ, אבל עסק אחר מועט אף שיש בו כח לעכב שלא יתחיל להתחמץ כל זמן שמתעסקים בו, וכדמוכח מקיטוף שאינו עסק גדול ואעפ"כ מעכב החימוץ, ומ"מ אין בו כח לבטל מה שהתחיל כבר להתחמץ. וכתב בסוף דבריו, שלכך נראה שמה שמנקרים [ר"ל שמחוררים] המצות, אף שיש לחשוב לעסק, מ"מ אינו נחשב לעסק כדי לבטל השהיות. עוד כתב בתרומת הדשן, דשיעור מיל רביעית שעה וחלק עשרים מן השעה לפי חשבון מהלך

א דהיינו 18 דקות. וראינו להעתיק כאן את מה שכתבנו בעניין זה של שיעור 'מיל' בשבת דף ל"ד. הנה בפסחים [צ"ג ב'] אמר עולא וכו' כי הא דאמר רב"ז אר"י, כמה מהלך אדם ביום עשר פרסאות, מעלות השחר ועד הנץ החמה חמשת מילין, משקיעת

הודעה חשובה

ניתן להקדיש את העלון מידי שבוע להצלחה או לע"נ, וכן אפשר לפרסם ספרים בלבד בעמוד האחרון של העלון, העלון מודפס ב-20,000 עותקים ומופץ בכל הארץ, מלבד זה הוא נשלח במייל לרובבות אנשים, ומהם זה נשלח לעוד רבבות רבות של אנשים, כך שמעיינים בו למעלה ממיליון איש מידי שבוע, בהקדשה אחת אתם מנציחים את יקירכם במפעל התורה וזיכוי הרבים מהגדולים בעולם, או זוקפים להצלחתכם את זכות הרבים ולימוד התורה של ציבור ענק זה, מעלת לימוד התורה היא הסגולה הבדוקה והמועטה יותר מכל הסגולות שבעולם, בסכום של \$1,000 תוכלו ליכות בהקדשה זו, כל הקורא וזכה! רק שני הקדשות יופיעו מידי שבוע בעמוד הראשון של העלון! או פירסום של ספרים, עמוד שלם \$1,000 וחצי עמוד \$500, בפרסום זה אתם חוסכים הוצאות גדולות של הדפסה והפצה. לפרטים: בטלפונים או במייל המופיעים בתחתית העמוד. וכן ניתן לשלם בנדרים פלוס או בקהילות על שם מכון ראש פינה, ולכתוב שם את פרטי ההקדשה

כולל ומכון ראש פינה:

אדם בינוני עשר פרסאות ביום שהוא שתיים עשרה שעות
[כדאי לא לקמן צ"ג א'].

ולעיל [מ"ב א'] איתא, שאין לאשה המתעסקת בעיסת המצה להגביה ידה מן התנור עד שתגמור את כל הפת. ופירש רש"י, שהכוונה שתהא עוסקת בבצק כל שעה. והקשה עליו הר"ן, שלפי דבריו היה לו לומר לא תגביה ידה מן העיסה. לכך פירש, שחכמים אסרו עליה שלא תעסוק בדברים אחרים כלל, מחשש שמא תמשך אחריהם ולא תדקדק בשיעור שהייתה של העיסה. אבל לא אסרו עליה לעסוק בענייני התנור בינתיים כיון שהתנור עצמו הוא צרכו של פת, ומ"מ צריך שלא תשהה יותר מכשיעור. ולכך אמר שלא תגביה ידה מן התנור כלומר שהיא רשאית לעסוק רק בעסקו של תנור.

והרמב"ם [פ"ה ה"ב] כתב, ולא תניח את העיסה ותתעסק בדבר אחר. וכתב הרב המגיד, שיתכן שמקור דברי הרמב"ם הוא מסוגיין שלא תגביה ידה מן התנור [ונפירוש הר"ן הנ"ל]. או אפשר שמקור דבריו הוא מהמשנה [לקמן מ"ח ב'] שלרובן גמליאל

[ר"ל 22.5 דקות למיל וכפי' ב'] ומעלות השחר עד נץ החמה שעה ומחצה [ר"ל 4 מיל דלחשבון זה של 22.5 למיל, עולה 90 דקות ל 4 מיל שהם שעה ומחצה].

אמנם אחר הדברים האלו, כתב הגר"א לישב דברי הרמב"ם שכתב דמיל הוא 18 דקות, דלשיטתו לר' יהודה השיעור דעשר פרסאות ביום הוא מלבד השיעור דד' מילין מעה"ש לנה"ח ומשקה"ח לצה"כ, ולפי"ז כתב דנצטרך לומר דגמ' פריך על עולה בתרתי – חדא דשיעור עשר פרסאות הוא בלא הזמנים הנ"ל, ושנית דזמנים הנ"ל אינם ה' מילין אלא ד' מילין. דעיקר מה שמעמיד הגר"א בדבריו, שלא יתכן שיי"ב שעות הם מעה"ש לצה"כ אלא בהכרח מהנה"ח עד שקיעתה, ולכן הגר"א בתחילת דבריו ע"ד התרומת הדשן דהוא שגגה גדולה, היינו מכיון דלדבריו חישוב הי' פרסאות מעה"ש לצה"כ ובהם חילק הי"ב שעות, וזה אין נכון לדעת הגר"א כנ"ל.

העולה מדברי הגר"א, דבתחילה כתב כהצד השניה דמיל הוא 22.5 דקות, ואח"כ כתב ליישב מש"כ הרמב"ם בפ"ה דברכות כהצד השלישי דמיל הוא 18 דקות, אבל לא ניח"ל במש"כ בפיה"מ דפסחים כהצד הראשון דהוא 24 דקות.

ובמשנה ברורה [סי' תנ"ט סקט"ו ובבית"ל ד"ה הוי'] הביא דיש חולקים על השו"ע דכתב דשיעור מיל הוא 18 דקות, ולדידו שיעור מיל הוא 24 דקות, ויש מבדלי סברא זו דס"ל דהוא 22.5 דקות, וראוי להחמיר לא להשאיר החמץ 18 דקות בלא עסק, ובהפסד מרובה יש לסמוך עכ"פ שמיל הוא 22.5 דקות. ולענין מליחה דשיעורו ג"כ הוא כדי הילוך מיל, אין להקל אא"כ שהה 24 דקות או עכ"פ 23 דקות. [ועי' מש"כ בס' רס"א סק"ג ובשעה"צ סק"כ וכ"א].

ובחזון איש [או"ח סי' י"ג אות א'] פסק לגמרי כהשו"ע דשיעור מיל הוא 18 דקות, ודחה לגמרי השיטות של 22.5 ו 24 דקות. [ובדבריו הבין החזו"א את דברי הגר"א שגם הוא בסוף דבריו קיים דוקא שיטה זו של 18 דקות, אך היה מקום לומר שהגר"א לא נתכון לפסוק כך ולחזור בו, אלא רק יישב בהכי את הרמב"ם, ועי' בס' "אורות חיים" עמ' קס"ג-קס"ו מש"כ בזה].

החמה עד צאת הכוכבים חמשת מילין, ושם [צ"ד א'] מותבין מברייטא רבי יהודה אומר וכו' כמה מהלך אדם בינוני ביום עשר פרסאות, מעלות השחר עד הנץ החמה ארבעה מילין משקיעת החמה ועד צאת הכוכבים ארבעה מילין, ומתבאר דר' יהודה לא פליג אעולא בזה דמהלך אדם ביום הוא עשר פרסאות, רק פליג אשיעור הזמן שבין עה"ש לנה"ח ובין שקיה"ח לצה"כ. ובגמ' קאמר תיובתא דעולא, וכן נשאר למסקנה לפי גירסתנו בגמ', אך יש שגרסו דהלכה כעולא וכמו שיתבאר. והנה יש כאן ג' אפשרויות בדברי הגמ' איך למעשה לשער שיעור המיל, ונבארם:

א. אם נפסוק כדעת עולא, דהשיעור הנשאר בין הנה"ח לשקיעה הוא ל' מיל [דהיינו בלי הזמן שבין עה"ש לנה"ח ובין שקיעה"ח לצה"כ], והיינו כשהיום והלילה שווה, ונאמר דזהו י"ב שעות שיש ביום, ולפי"ז 12 שעות היום שהם 720 דקות, צריך לחלק ל 30 מילין, וא"כ הוא עולה ל 24 דקות למיל, וזה אם נחשב י"ב שעות היום מהנץ החמה עד שקיעת החמה.

ב. אם נפסוק כהברייטא דמעלות השחר להנץ יש 4 מילין, וכן מהשקיעה לצאת הכוכבים, ונשאר בין הנץ החמה לשקיעת החמה 32 מילין, א"כ צריך לחלק ה 720 דקות ל 32 מילין, וא"כ הוא עולה ל 22.5 דקות למיל.

ג. שמא חישוב הי"ב שעות הם מעלות השחר עד צאת הכוכבים, ואז נחלק ה 720 דקות ל 40 מילין, וא"כ הוא עולה ל 18 דקות למיל.

ובשו"ע סי' תנ"ט ס"ב איתא, דשיעור מיל [לענין הנחת בצק בלא עסק דאיטא בגמ' פסחים מ"ב א' דנעשה חמץ בשיעור מיל] היינו רביעית שעה וחלק עשרים משעה [והיינו כיון דיש בשעה 60 דקות א"כ רביעית 15] בצירוף אחד מעשרים (3) שהם בסך הכל 18 דקות]. וכתב בביתאור הגר"א שחשבון זה הוא לפי עשרה פרסאות ביום, והוא מתרומת הדשן, וכתב ע"ז הגר"א דהוא שגגה גדולה, שכל התוכנים כתבו שיי"ב שעות היום והלילה בימות תשרי וניסן שהימים והלילות שווים – היינו מהנה"ח עד השקיעה, וכן בקו השווה שהימים והלילות שווים הוא כנ"ל מהנץ לשקיעה, ושיעור ד' פרסאות הוא מעה"ש עד צה"כ, ומצה"כ לעה"ש הוא ט"ו שעות, ולכן כתב דעיקר כדברי האומרים דצריך לחשב לפי שיעור המילים שבין הנץ לשקיעה, והביא מש"כ הרמב"ם בפיה"מ פ"ג דפסחים דשיעור מיל הוא שני חומשי שעה, [והיינו 24 דקות כפי' א'] וכ"כ הרע"ב שם, והרמב"ם לשיטתו [בהל' קרבן פסח פ"ה] דהלכה כעולא, וכ' שם דאפשר גירסא אחרת היתה לו דלא איתותב, והביא דהרמב"ם בפ' המשניות בברכות פ"א כתב דמעה"ש עד נה"ח הוא שעה וחומש, ועוד סתירה אחרת ששם ס"ל דיי"ב שעות הוא מעה"ש עד שקיעה"ח, [והיינו 72 דקות, ובחשבון המילין הוא 18 דקות למיל וכפי' ג'], אך הגר"א בעצמו לא ניח"ל בזה, וס"ל דודאי הי"ב שעות הם מהנה"ח לשקיעה"ח, וגם לא ניח"ל במש"כ הרמב"ם לפסוק כעולא אחרי דאיתותב לפי גרסתנו, ולכן כתב הגר"א וז"ל: "ואין לך אלא כמו שכתבתי דהחשבון מנה"ח עד שקיעת החמה י"ב שעות, ומיל ג' שמינית

אומר שלש נשים לשות כאחת ואופות בתנור אחד ואף שאחת צריכה להמתין לחברתה, ולחכמים אחת לשה ואחת עורכת ואחת אופה כדי שלא יצטרכו להמתין זה לזה. ופסק הרמב"ם כחכמים ומשם מקורו שאסור שהאשה תניח העיסה ותתעסק בדבר אחר.

ומבואר בברייתא בגמ' שם, שכל זמן שעוסקים בבצק אינו בא לידי חימוץ. ומה ששינונו כאן שיעור מיל הוא דוקא בלי עסק.

בשו"ע [סימן תנ"ט סעיף ב'] כתב: לא יניחו העיסה בלא עסק ואפילו רגע אחד. וכל זמן שמתעסקים בו, אפילו כל היום אינו מחמיץ; ואם הניחו בלא עסק שיעור מיל, הוי חמץ. ושיעור מיל הוי רביעית שעה וחלק מעשרים מן השעה [כמש"כ התרומת הדשן, והוא 18 דקות. ועי' הערה א']. וכתב הרמ"א: ויש להחמיר למהר בעניין עשיית המצות, כי יש לחוש שהשהיות יצטרפו לשיעור מיל, או שיהיה במקום חם שממהר להחמיץ [הג"מ ומרדכי].

וממשיך השו"ע: ואחר שנתעסקו בבצק ונתחמם בידיים, אם יניחוהו בלא עסק מיד יחמיץ [כמש"כ הרא"ש]. ואם התחילו בשתי עיסות כאחת והחמיצה האחת, בידוע שהחמיצה גם השנית אפילו אין רואין בה סימני חימוץ [כמבואר בסוגיא]. וכתב הרמ"א: ואם המצה עשויה [ר"ל בשלב הבצק] וירא שלא תבא לידי חימוץ, מותר לשברה [ר"ל לחתוך עיסת המצה] ולחזור לעשותה כדי שהעסק יבטל החימוץ; מיהו טוב ליהזר לכתחילה [מהרי"ל בשם אגודה ורוקח].

הביא הט"ז [ס"ק ב'] דברי התרומת הדשן, שעסק מועט כניקור [ר"ל חירור] המצות אף שמציל שלא יתחמץ, מ"מ אינו מבטל השהיות. אבל עסק גמור כגון בעיטת הידיים ורידוד העיסה מבטל השהיות. ובמג"א [ס"ק ד'] הוסיף בזה טעם שאף שעוסק במקום זה שווה במקום אחר. ובמשנ"ב [ס"ק ט"ז] הביא ג"כ דברי התרומת הדשן, אך כתב שדעת מהרי"ל להחמיר בכל גוונא. ובביאור הלכה [ד"ה ואם] כתב, שבספק אם שהה שיעור מיל ג"כ אסור, דהוא ספק דאורייתא.

עוד כתב הט"ז [ס"ק ג'] ובמשנ"ב ס"ק י"ז, שבמקום חם יכולה העיסה להתחמץ אף בפחות משיעור מיל.

כתב המג"א [ס"ק ג'], שלפי השיטות שמחשבים העשרה פרסאות שביום מהנץ החמה עד השקיעה, א"כ שיעור מיל הוא שני חומשי שעה [דהיינו 24 דקות, עי' הערה א']. וכ"כ מהרי"ל [ועי' מש"כ סי' תמ"ג]. והביא דבריו המשנ"ב [ס"ק ט"ו], וכתב בביאור הלכה [ד"ה הוי], שיש הסוברים ששיעור מיל הוא כ"ב מינוטין וחצי [22.5 דקות], ולכתחילה במקום שאין הפסד מרובה מששהה י"ח מינוטין הוי חמץ ואסור בהנאה וכדעת השו"ע, וכ"כ הגר"י. אמנם בהפסד מרובה אפשר שיש לסמוך על הפוסקים החולקים, וכל כמה דלא שהה עכ"פ כ"ב מינוטין וחצי אין לאסור אם לא ראינו בה סימני שיאור וסידוק. ועיין בספר סדר זמנים שכתב דגם לעניין מליחה יש להחמיר אף דיעבד ולאסור כל זמן שלא שהה שיעור זה [והארכנו בהערה א' כנ"ל].

עוד הביא המג"א [ס"ק ד'] ובמשנ"ב ס"ק י"ב כ"ב, אין להעביר ידיו על המצות ולשפשף בהם [דרכי משה בשם מהרי"ו], ואין להתחיל לערוך המצות עד שיגרפו התנור ויפנוהו, כדי שיוכלו לאפות מיד אחר העריכה [ספר הזכרונות].

ביארו המג"א [ס"ק ו'] והמשנ"ב [ס"ק כ"ג], שהטעם למה שכתב הרמ"א שטוב ליהזר לכתחילה שלא לחתוך עיסת המצה כדי לבטל השהיה, דשמא כשמתקנה פעם שניה לא יערוך אותה יפה יפה ולא תהא גוש אחד דבוק בכתחילה אלא יהיו בה סדקין וכפלות, והרי מצה כפולה נוהגין לאסור משום שאין האש שולט שם וכמו שיתבאר בסימן תס"א.

כתב המשנ"ב [ס"ק י"ב ג'], דמה שיש נוהגים לדחוק ולבעוט העיסה בעץ במקום אחד, לא מהני למנוע מחימוץ כל העיסה במקום שהעץ אינו דוחק. ואין לשהות לכתחילה אפילו שאינו עוסק אלא בצרכי התנור [ר"ל, שאף שכתב הר"ן שזה הפירוש שלא תגביה ידה מן התנור שלא תתעסק בדברים אחרים, מ"מ אי"ז לכתחילה]. וצריך להסיק התנור ולגרוף אותה מקודם כדי שלא יהא צריך להניח המצות בלא עסק וכדמבואר לקמיה.

עוד כתב [ס"ק י"ח], דלפי מה שכתב השו"ע שאחר שנתחממה העיסה ע"י משמוש הידיים יש לחוש שמיד יחמיץ, צריך ליהזר מאד לאחר שערכו ורידדו המצה ומניחים אותה לפני המנקר שינקר אותה מיד וגם אחר הניקור יראו לרדותה תיכף לתנור כיון שלאחר שנתעסקו בה מחמצת מיד שמסלקין את הידים ממנו. והעולם אין נוהגין בזה כ"כ. ואפשר ד'מיד' שכתב השו"ע לאו דוקא, אלא ר"ל שיעור מועט. ומ"מ לכתחילה בודאי יש ליהזר מלהניחה כך אפילו רגע אחד אם אפשר, וכנ"ל בראש הסעיף [ר"ל, שכתב השו"ע שלכתחילה אין להשהות העיסה כלל]. וכתב בביאור הלכה [ד"ה ואחר], שמקור הדין זה שמתחמם אחר חימום הידיים הוא מתשובת הרא"ש, וכעין זה כתבו הרא"ם והמרדכי לעניין לישא בבית חם או אצל פי התנור, וכן הביא האגודה בשם הגאונים לענין בית שהתנור בו. והנה אף שבעיקר סברת הרא"ם והמרדכי לא מצינו מי שחולק עליהם, אך בדין בצק לאחר שנתעסקו בו שחידש הרא"ש מצינו לרבים מן הפוסקים שחולקים עליו, עיין ברמב"ם פ"ה שגם לאחר שעסק בו כל היום והניחו ג"כ אינו מחמיץ אלא בשיעור מיל, וכן מוכח להדיא בתשובת הרשב"א [ח"א סי' קכ"ד מ"ש בשם הרמב"ן, והובא באחרונים] שהיה מוליך המצות לתנור שהיה בריחוק כמה בתים, ואף שלבסוף חזר בו הוא מטעם שחשש שמא יתעכב עד כדי שיעור מיל. ומצאתי לדרכי משה שהעיר כבר בזה, ועוד תמה על מה שהביא התרומת הדשן לענין שהיות מצטרפות, שלפי סברת הרא"ש אפילו בלא צירוף משהייה ראשונה נאסרת [ומכ"ש שאין לחלק כפי סברתו בין עסק גדול בעיסה לעסק מעט דאדרבה כל מה שעוסק בבצק יותר הוא יותר קרוב להחמיץ אח"כ בשהייה מועטת קודם שיתחיל לעסוק בה עוד לפי סברת הרא"ש] והניח בצ"ע. ותימה על האחרונים שלא הביאו דברי הד"מ בזה. וגם על הדרכי משה תימה שהעתיק בשו"ע שעסק גדול מבטל השהיה והוא סתירה לדברי הרא"ש שהביא השו"ע לפנ"ז, אם לא דנימא דהדרכי משה חזר בו וסבר דהרא"ש מייירי בשאנו רואים שהבצק חם ובאופן כזה אפשר דכו"ע מודה, ולפ"ז מה שהעתיק השו"ע דין הרא"ש הוא דוקא בשאנו רואין שנתחממה, וצ"ע.

משנה. כיצד מפרישין חלה בטומאה ביום טוב? רבי אליעזר אומר: לא תקרא לה שם עד שתאפה. בן בתירא אומר: תטיל בצונן. אמר רבי יהושע: לא זה הוא חמץ שמוזהרין עליו בבל יראה ובבל ימצא. אלא, מפרישתה ומניחתה עד הערב, ואם החמיצה - החמיצה.

האופה מצות ביו"ט כיצד יפריש חלה

הגמ' מבארת את מחלוקתם של ר' אליעזר ור' יהושע אם טובת הנאה ממון, דלר' אליעזר טובת הנאה ממון ולכן נחשב שיש לו זכות בחלה וחייב בביעורה, ולר' יהושע טובת הנאה אינה ממון, ולכן 'לא זהו חמץ שחייבים עליו בבל יראה'. עוד מבארת הגמ', שלכו"ע טובת הנאה אינה ממון, ומחלוקתם היא שלדעת ר' אליעזר אסור לאפות חלה אחר שהפרישה לחלה כיון שאינה ראויה לאכילה, ואין אומרים 'הואיל' שיכול להישאל עליה שתיחשב בעבור זה ראויה לאכילה, ולדעת ר' יהושע אומרים 'הואיל' ולכן מותר לאפותה אף אחר הפרשתה לחלה. וכתב הר"ן, שבן בתירא סובר שלהניחה שתחמיץ [כדעת ר' יהושע] אי אפשר כיון שטובת הנאה ממון, אך מצד שני גם לאפות את כולן אי אפשר כיון שאינו סובר 'הואיל' וממילא אסור לאפותה כי אינה ראויה לאכילה, ולכן סובר שאין לה תקנה אלא להטילה לתוך הצונן כדי שלא תחמיץ.

עוד כתב הר"ן, שהאופן במשנה הוא דוקא בשגלגל ממנה כשיעור ונתחייבה כבר בחלה, אבל אם לא גלגל אין צריך לזה אלא מגלגל פחות מכשיעור שלא תתחייב בחלה, ואף שבחלה [פ"ב מ"ג] שנינו מי שאינו יכול לעשות עיסתו בטהרה יעשנה קבין קבין [היינו פחות מכשיעור] ואל יעשנה בטומאה, רבי עקיבא אומר יעשנה בטומאה ואל יעשנה קבין קבין, שכשם שהוא קורא לטהורה כך קורא לטמאה, שם מיירי בחול שאפשר להפריש חלה בטומאה, אבל ביום טוב כיון שאי אפשר להפריש בטומאה לכו"ע עדיף לעשותה קבין, וכן מוכח בירושלמי.

ולקמן [מ"ח א'] תניא, רבי אומר הלכה כרבי אליעזר, ורבי יצחק אומר הלכה כבן בתירא. וכתב הר"ף שהלכה כרבי שפסק כר' אליעזר ויאפנה לפני קריאת השם, שהרי קי"ל הלכה כרבי מחברו, וגם שאמרו לקמן [מ"ח ב'] שר' אליעזר לשיטתו שסובר שאף הרודה ונותן פת לסל הסל מצרפן לחלה, שאל"כ כיון שאינו מפריש בעודה עיסה כיצד יכול להפריש אחר האפייה שהעיסה מחולקת לכמה לחמים, ושם פסק שמואל הלכה כרבי אליעזר, ואמר ר' חנינא ואפילו כעבין שאין נושכות זו בזו הסל מצרפן לחלה. וכן התוס' פסקו כר' אליעזר. וכן מבואר ברמב"ם [הל' יו"ט פ"ג ה"ט]. והרא"ש הקשה על דברי הר"ף שנימק שהלכה כר"א מצד שקי"ל כר"א בדין צירוף לחלה, ומשמע מדבריו שאפילו כשיש שיעור חלה צריך לצירוף התנור, שהרי אין כוונת הגמ' לומר שהם תלויים לגמרי זה בזה שהרי אחר שהיה שיעור חלה בעיסה לכו"ע יכול להצטרף גם ע"י תנור, וכמו שאפשר להפריש תרומות ומעשרות בלי צירוף סל [א"ה. וכמש"כ הר"ן לעיל ולהלן שמייירי שיש שיעור עיסה. ועי' בתוד"ה הואיל].

והר"ן כתב, שיש להעיר על דברי הר"ף שכתב שהלכה כר' אליעזר כיון שכך סובר רבי והלכה כמותו מחבריו, שהרי גם בן בתירא וגם ר' יהושע חולקים ע"ז ואוסרים באפייה, ואין הלכה כרבי מחבריו. וכן מה שכתב הר"ף שר' אליעזר לשיטתו בדין

שהסל מצרפם לחלה, לא נתבררו דבריו, שהרי המשנה מיירי כשיש בעיסה שיעור חלה [א"ה. ולכאורה כונתו לקושיית הרא"ש. אמנם להלן במחלוקת רבה ורב חסדא הסכים הר"ן דקי"ל כר' אליעזר כיון שהלכה כרבה שם ואי אפשר ליישב את דבריו אלא כדעת ר' אליעזר, עיי"ש].

עוד כתב הר"ף, שאף שקי"ל כר"א, מ"מ חלה בזמן הזה אף שהיא טמאה מותרת לכהן קטן שלא נטמא עדיין בטומאת קרי, שחלת חו"ל מותרת אפילו לטמא אם אינו טמא בטומאה שיצאה מגופו [בכורות כ"ז א'], ואם אין כהן קטן יעשה כר' אליעזר. והתוס' כתבו, שכן פסק בה"ג בסדר פסח בשם רב כהן צדק ריש מתיבתא. ואפילו כשאין כהן קטן ויש רק כהן גדול מותר לאפותה כי יכול לאכלה ע"י שיבטלה ברוב, וכן אמרו שם על רבה שביטלה ברוב ואכלה בימי טומאה. והרא"ש כתב שאפילו כהן גדול יכול לטבול לקריו ולכן ראויה היא. וכ"כ הב"י [סי' תנ"ז] בשם הג"מ.

אמנם הר"ף לא כתב שני התרים אלו [של ביטול ברוב ושיכול לטבול לקריו]. וכתב הר"ן, שמה שאינו סובר שטבילה לקריו מחשיבה את החלה לראויה לאכילה הוא כיון שכל זמן שלא טבל אינה ראויה לו, ואין אומרים 'הואיל' במחוסר מעשה [כדמוכח ביזמא ס"ב ב']. עוד יש לומר, שגם בחלת חוצה לארץ צריך הערב השמש, ואינו דומה למה שסובר רב עמרם [בבכורות כ"ז ב'] דטמא מת צריך טבילה לתרומת חוצה לארץ ומותר ואינו צריך הערב שמש, היינו כיון שאי אפשר לטהרו לגמרי שהרי אין לנו הזאה. ומבואר שם שאין הלכה כרב עמרם כיון שאין טבילתו מטהרתו לגמרי. ואף שבטמא שרץ אין צריך הערב שמש היינו כיון שאינו בדין להחמיר בו יותר מבטמא מת, משא"כ בטומאה שיצאה טומאה מגופו שיש להחמיר בה שצריכה הערב שמש.

ומה שהר"ף השמיט מה שגם בגדול יכול לבטלה ברוב, הוא כי לא רצה לגלות היתר זה. וטעם הדבר שאפשר לבטלה ברוב הוא כיון שאין איסורה שוה בכל מקום אלא רק במקומות הסמוכים לא"י, וכיון שבחו"ל יש מקומות שנוהגת ויש מקומות שאינה נוהגת כלל ראוי להקל עליה אף במקומות שנוהגת. והרמב"ן כתב להעמיד דברי הר"ף שאפשר שמה שמבטלה ברוב היינו לומר שאם נתערב בכמותה או בפחות ממנה מרבה עליה חולין ומבטלה [כדאמרינן בביצה ד' ב' שמוטר לבטל איסור דרבנן בכיוצא] אבל לבטל בעירוב לכתחילה אסור.

וכתבו תוס' והרא"ש, שר' אליעזר ור' יהושע לא חלקו על בן בתירא לומר שלא תועיל הטלה לצונן. ואמר ר"ת, שבאופן שקרא עליה שם דינה להטיל לצונן ולא לאפותה. וכ"כ הב"י בשם הג"מ. וכתב הרא"ש, שלדעת ר' אליעזר לכתחילה לא יסמוך על עצה זו לקרות שם חלה בעודה עיסה ולהטילה לצונן, דחיישינן שמא לא יזהר יפה שיהיו המים צוננים.

והגדר של 'כהן קטן' כתב הטור [שם], דהיינו שלא ראה קרי מימיו. וכתב הב"י, שמשמע שכל שהוא קטן בחזקת שלא ראה הוא ונאמן לומר שלא ראה אפילו הוא בן י"ב, אבל מדברי רבינו ירוחם משמע, שאם הוא גדול למעלה מבן תשע הרי הוא בחזקה שראה קרי. והטעם משום דקיימא לן [נדה מ"ה א'] דבן תשע ביאתו ביאה.

שם חלה בעודה עיסה ולהטילה לצונן דחיישינן שמא לא יזהר יפה שיהיו המים צוננים [וכמש"כ הרא"ש].

עוד כתב [ס"ק ז'], ש'קטן' היינו פחות מט' שנים [רבינו ירוחם, וכן"ל מהב"י].

ובכהן גדול שטבל לקריו כתב המג"א [ס"ק ח' ובמשנ"ב ס"ק כ"א], שאם ראה אח"כ מים חלוקים או עכורים טמא [כדאיתא פ"ח דמקואות] לכן יאכל תכף אחר הטבילה ולא יטיל מים בנתיים [ועיין סימן תר"ז דיני טבילת קרי, וע' ס"ס פ"ח]. ובמשנ"ב הוסיף בזה, שטבילה לקריו מהני אף שלא העריב שמשו [ודלא כמש"כ הר"ן הנ"ל].

ובביאור השיטה שהביא הרמ"א שאין להאכיל לשום כהן חלה בזמן הזה, כתב המג"א [ס"ק ט'], שהוא מטעם שאין מחזיקים אותו ככהן ודאי שמא נתחללה אחת מאמותיו. וכן כתבו רש"ל ומהרי"ל. והש"ך [ביו"ד סימן שכ"ב ס"ק ט'] כתב שנוהגים בפסח ליתן חלה לקטן, ובשאר ימות השנה אין נוהגים ליתן לקטן, וצריך טעם לזה, ע"כ. ואפשר, שבפסח החלות מרובות ואם לא יאכלנו לא יהיו מחזיקים אותו ככהן [כמ"ש רש"י כיוצ"ב חולין קל"ה א' גבי מתנות כהונה]. וכתב המשנ"ב [ס"ק כ"ב כ"ג], שאף שהביא הרמ"א שיטה זו מ"מ עיקר דעתו כהשיטה הראשונה. וכתב הפמ"ג ומ"מ לא ראיתי לנהוג כן אף בפסח. ובמדינותינו יש באיזה מקומות שנותנים לכהן גדול שטבל לקריו בפסח.

עוד כתב המשנ"ב [ס"ק כ'], שהשו"ע מייירי בחלת א"י שאינה נאכלת לכהנים בזמן הזה שכולנו טמאי מתים ונטמאת החלה ואסורה להאכיל אפילו לכהן טהור ולפיכך אסור לאפותה ביום טוב בכל גווני וע"כ לא הזכיר פרטים אלו שכתב הרמ"א, והרמ"א מייירי בחלת חו"ל שאינה אסורה אלא למי שטומאה יוצאה עליו מגופו כגון זב או בעל קרי אבל כהן טהור מזב ומקרי כגון כהן קטן פחות מבן ט' שנים ויום א' שאינו מטמא בקרי, וגם מן הסתם לא ראה זיבה כיון שהוא פחות מבן ט' [וכנ"ל מהמג"א] או גדול שטבל לקריו רשאי לאכול חלת חו"ל כמ"ש ביו"ד סימן שכ"ב, לכך כתב הרמ"א דאם יש כהן קטן וכו', דאף שקרא לה שם חלה רשאי לאפות אף ביום טוב שהרי ראויה לאכילה.

איתמר, האופה מיום טוב לחול, רב חסדא אמר: לוקה, רבה אמר: אינו לוקה. רב חסדא אמר: לוקה, לא אמרינן הואיל ומיקלעי ליה אורחים חזי ליה. רבה אמר: אינו לוקה, אמרינן הואיל.

הקשו תוס', שבשבת [צ"ה א'] אמרו המכבד והרודה חלות דבש שגג בשבת חייב חטאת, הזיד ביום טוב סופג את הארבעים, דברי רבי אליעזר. וחכמים אומרים אין כאן אלא שבות. ולמה לוקה לדעת ר' אליעזר [וגם לרבנן פטור רק משום שא"ז נחשב מחובר], הרי יש לומר 'הואיל' ואי מיקלעי ליה אורחים. ותירצו, דמייירי שהדביש הדבש ואינה ראויה לאכול. עוד תירצו, דמייירי ברודה סמוך לשקיעת החמה שאפילו יבואו אורחים אין שהות ביום לאוכלו. ובזה ניחא שרבה סובר בעירובין [ל"ה ב'] שאסור להכין מיום טוב לשבת אף שסובר כאן 'הואיל', דלפ"ז משכחת לה סמוך לשקיעת החמה. עוד הקשו, שאם אומרים 'הואיל' א"כ בטלת כל מלאכת שבת הואיל שראוי לחולה שיש בו סכנה. ותירצו, דכיון דלא שכיח כלל לא אמרינן 'הואיל'.

עוד כתב הטור, יש מהגאונים שכתבו שבכל אופן יכול לקרות לה שם ולאפותה אף במקום שאין כהן כיון שראויה היא לו אם היה כהן כאן אמרינן 'הואיל', דהלכה כרבה דאמר 'הואיל'. ומ"מ סיים הטור, שמוטב שלא לקרות לה שם א"כ יש כהן בעיר כיון שיש חולקים ע"ז.

וכתב הב"י, שכדברי הגאונים הנ"ל כתב המרדכי והר"ח, והג"מ והראב"ן והרא"ם חלקו ע"ז.

עוד כתב הב"י בשם הג"מ וסמ"ג וספר התרומה, שמותר לטלטלה אפילו לאחר קריאת שם כדאמר [שבת קכ"ז ב'] מטלטלין את הלוח מפני שהוא מאכל לעורבים אפילו מי שאין לו עורבים כיון דחזי למי שיש לו עורבים, וכן זר מותר לטלטל תרומה משום דחזיא לכהן [שם ע"ב] אפילו במקום שאין כהן. ועוד כיון דמותר לטלטלה בשעת קריאת שם מותר לטלטלה אחר כך קודם שניחנה לארץ עד מקום שירצה כמו בדבר שצריך למקומו. והעיר הב"י, שמה שכתב שמתלטלים את הלוח אף על פי שאין לו עורבים אינו מוסכם, וכבר כתבתי בסימן ש"ח שיש אוסרין אלא אם כן יש לו עורבים.

בשו"ע [סימן תנ"ז סעיף ב'] כתב: הלש עיסה ביום טוב של פסח, לא יקרא שם לחלה עד שתאפה, שאם יקרא לה שם אינו רשאי לאפותה [וכמש"כ הראשונים שהלכה כר"א]. ואם יניחנה כך, תחמיץ ואינו רשאי לשרפה ביו"ט. ואם שכח וקרא לה שם, יטילנה לצונן וימנענה מלהחמיץ [כמש"כ תוס' בשם ר"ת]. וכתב הרמ"א: ואם יש כהן קטן שלא ראה קרי, או גדול שטבל לקריו, מותרים לאפות החלה בשבילו [כדעת הרא"ש]. ויש אומרים שאין מאכילים חלה בזמן הזה לשום כהן [דרכי משה בשם מהר"י ווי"ל]. יש אומרים דמותר לו ביום טוב ללוש פחות מכשיעור, כדי לפטור עצמו מן החלה [כמש"כ הר"ן].

כתב הט"ז [ס"ק ז'], אם לש פחות מכשיעור כדי לפטור עצמו מחלה [כמש"כ הר"ן והביאו הרמ"א], אין לו ללוש אח"כ עוד שאם ילוש עוד עיסה פחות מכשיעור יש לחוש שמא יצטרפו אח"כ בכלי אחד ויבוא לידי חיוב ויאכל טבל. ובמשנ"ב [ס"ק כ"ג] כתב, שבביאור הגר"א מפקפק על עצם תקנה זו.

כתב המג"א [ס"ק ד' ובמשנ"ב ס"ק י"ד ט"ו] בשם מהרי"ל, שכיון שצריך שלא יקרא לה שם לא יזכיר עליה כלל שם חלה אלא יקראנה עוגה [או מצה. משנ"ב]. ונראה שאין קפידא בזה אלא כשבעליו קורא לה שם, אבל באחר אף על פי שקורא לה שם לית לן בה, שהרי אין לו רשות לתרום. ובמשנ"ב הוסיף, שגם לא יהיה במחשבתו שתחול עליה קדושת חלה עד אחר אפייתה דקדושת תרומות ומעשרות הוא אף ע"י מחשבה לבד [כמבואר בשו"ע י"ד סימן של"א]. ואם אינו רוצה כלל לאפות עוגה מיוחדת בשביל חלה אלא יאפה סתם ואח"כ יפריש מצה אחת או חתיכה אחת ממצה על כולם בשביל חלה ג"כ שפיר דמי.

עוד כתב המג"א [ס"ק ו'], שיש לעיין אם בזמנינו שייך הפיתרון ש'יטילנה לצונן' שאין אנו בקיאים בשיעור צוננים וגם הצוננים שעומדים מעט בבית מתחממים [ע"י ביו"ד ס' ל"ו ובש"ך שם, וע"י ס' תנ"ט ס"ד]. והמשנ"ב [ס"ק י"ח י"ט] כתב, שכשמטיל לצונן אם שרואה שהמים מתחממים קצת בעמדם בבית יזהר להחליפם במים צוננים. אך לכתחילה לא יסמוך כלל על עצה זו לקרות

כמות עיסת המצות ומתי וכיצד מפרישים חלה מהמצות

כתב הרא"ש בשם רבינו יונה, שבאופן שלש יותר משיעור זה חכמי צרפת ז"ל אוסרים העיסה, אך הרבינו יונה כתב להיתר, שהרי הטעם בשיעור זה הוא כיון שכל זמן שעוסקים בבצק אין בא לידי חימוץ, ושיעורו שבזה השיעור מועיל עסק הידיים אפילו כל היום, וביותר משיעור זה אין הידיים מספיקות להתעסק בה מתוך גודלה, והרי אפילו אם לא נתעסקו בה כלל אינה אסורה אלא רק אם שהתה שיעור מיל, והרי אין שוהים בה שיעור מיל. אמנם לדעת הגאונים שאמרו שלכתחילה אין להניח העיסה רגע אחד בלא עסק, א"כ לכתחילה אין ללוש יותר מזה השיעור. עכ"ד הרבינו יונה. וכתב ע"ז הרא"ש, שיש לתמוה על מי שעלה על דעתו לאסור, שהרי שנינו במנחות [צ"ד א'] לחם הפנים נילווה אחת אחת, וכתב "שני עשורונים יהיה החלה האחת" [ר"ל, והרי כל עשרון הוא שיעור חיוב חלה וכאן לשו ב' עשרונות יחד], ואף שהחמירו חכמים שלא ללוש אלא עשרון אחד, מ"מ היאך עלה על דעתם לאסור בדיעבד.

בשו"ע [סימן תנ"ז סעיף א'] כתב: אין לשין לפסח עיסה גדולה משיעור חלה, שהיא מ"ג בצים וחומש ביצה בינונים והוא עשרון, וכן ישער אותה, ימלא כלי מים ויערה המים ממנו לכלי אחר, ואח"כ יתן מ"ג בצים ויחזיר בו המים שעירה ממנה והמים שיותר יתנם בכלי אחר, והכלי המחזיק אותם הוא המדה למלאותו מקמח. והמדה מחוקה ולא גדושה, ושיעורה מקמח חטה מצרית תק"כ דרהם מצריים בקירוב. וכתב הרמ"א: ולא ידחק הקמח במדה, דא"כ לא ילוש יפה. וטוב לומר בשעת נתינת הקמח למדה, שעושה לשם מצוה [מהרי"ל].

כתב המג"א [ס"ק א'], שאפילו אופים בהרבה תנורים אין לשים עיסה גדולה, שאין יכולים להתעסק בו יפה [שלטי גיבורים וספר הזכרונות].

עוד כתב [ס"ק ב'], שרבינו ירוחם כתב לשער ע"י שינקוב ביצה וימלא אותה מ"ג פעמים, וכתב ע"ז הדרכי משה שא"י מדידה טובה כיון שחסר בזה שיעור הקליפות. ולכן יש לעשות כמו שכתב בשו"ע. [א"ה. כתב שם המג"א, מצאתי כתוב בשם מהרי"ך שהוא שיעור ג' קווארט וקוונטריל. ומהר"י כתב שהוא ג' זיידליך. ובמשנ"ב ס"ק ג' כתב שהוא שיעור ג' קווארט לערך. ועי' הערה ב].

ב הנה במידת הקווארט שהיתה בזמן המשנ"ב לפי הידוע הוא שוה בערך למידת הליטר שיש בזמנינו. ועי' בדברי הר"ח נאה בספר שיעור מקוה עמ' קט"ז – קי"ח בתרגום שיעורים אלו שנזכרו בדברי האחרונים. ובחק יעקב כאן הביא הסתירות שיש בזה בדברי האחרונים, וסיים: מדברי כולם שאין לשער זה על פי הקבלה, כי המדות משתנות לפי המקום והזמן, וכל גדול בדורו ישער לפי מקומו ושעתו. והביא דבריו בחזו"א קונטרס השיעורים סימן ל"ט אות י"א.

ובזמנינו ידוע שלפי שיעור החזון איש אם יש בעיסה 4320 סנטימטרים מעוקבים קמח מברכים את ברכת הפרשת חלה, ובמצאיאות משקל הקמח בזמנינו כתב הקה"י בספר 'שיעורין של תורה', שלמעשה הלש עיסה מקמח של 1200 גרם דהיינו שני קילו ומאתיים גרם [ועוד משהו] צריך להפריש ממנה חלה אך בלא ברכה, ואם יש קמח 2250 [דהיינו שני קילו ורביע] יפריש

מבואר לקמן [מ"ח א'], שהמחלוקת של רבה ור' חסדא תלויה במחלוקת ר' אליעזר ור' יהושע דלעיל אם מותר לאפות חלה טמאה ביו"ט 'הואיל' שיכול להישאל עליה, וגם כאן הנידון אם אמרינן 'הואיל' ואי מקלעי ליה אורחים. וכתב הרי"ף, שכיון שדברי רבה הם כדברי ר' אליעזר והלכה כר"א [כנ"ל], א"כ הלכה ג"כ כרבה. והקשה ע"ז הר"ן, שהרי בקידושין [נ"ח ב'] מסיקה הגמ' שטובת הנאה ממון, וא"כ אפשר להסביר שזהו טעמו של ר' אליעזר שאסור לקרות לה שם ולהניחה להחמיץ, וכמו שאמרו לעיל, ומה שאמרו בגמ' שרבה הוא כר"א, היינו שרבה מוכרח לסבור כר"א וכהצד שר"א סובר מ'הואיל', אך עדיין אין בזה ראיה גמורה שהלכה כרבה וכמש"כ למעלה [והבאנו דבריו] שאין הלכה כרבי מחבריו.

אבל הרמב"ן הכריע מסיבה אחרת שהלכה כרבה, שבגמ' מבואר שרבה הקשה לרב חסדא שאם אין אומרים 'הואיל' היאך אופים מיו"ט לשבת, והשיב לו רב חסדא שמדאורייתא צרכי שבת נעשין ביום טוב. ובביצה [ד' ב'] איתא שהלכה כרב דאמר שבת ויו"ט נולדה בזה אסורה בזה, ומשום הכנה דרבה שאין יו"ט מכין לשבת. וכיון שקי"ל כרבה ממילא גם קי"ל כר' אליעזר שהרי אין ליישב את דבריו אלא כדעת ר"א [א"ה. וזה להיפך מדברי הרי"ף שהוכיח ממה שקי"ל כר' אליעזר שהלכה כרבה].

וכן הרמב"ם [הל' יו"ט פ"א הט"ו] פסק כדעת רבה.

דף מ"ז

... נאכל לתשעה לעשרה, ולאחד עשר - לא פחות ולא יותר ...
שני ימים טובים של ראש השנה - נאכל לשבת לאחד עשר ...

כתב רש"י, ושני ימים טובים של ראש השנה דוקא נקט, בזמן לחם הפנים לא היו שני ימים טובים של גליות.

וכתב התשב"ץ [ח"ג סי' רפ"ד], דמוכח מדברי רש"י דאילו היו שני ימים טובים של גליות היה ג"כ הדין שאין אפייתן דוחה יום טוב שני כיו"ט ראשון, ומוכח דס"ל לרש"י כהסוברים דמילה שלא בזמנה אינה דוחה יום טוב שני [א"ה. עי' טוש"ע יו"ד סי' רס"ו סעיף ט'], והא דאמרין בביצה [ו' א'] יום טוב שני לגבי מת כחול שווה רבנן, אין לך אלא מה שאמרו חכמים, ודוקא מת משום כבוד הבריות אבל לא שאר דברים, עיין שם.

אמנם בשו"ת חסד לאברהם [תנינא א"ח סי' נ"ט] דחה ראיית הרשב"ץ בזה, עיין שם.

דף מ"ח

וכמה שיעור עיסה? רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה אומר: בחיטין - קבין, ובשעורין - שלשת קבין. רבי נתן אומר משום רבי אליעזר: חילוף הדברים. והתניא, רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה אומר: בחטין - שלשת קבין, ובשעורין - ארבעה קבין! - לא קשיא; הא - בחסיכתא, הא - במעלייתא ... אמר רב: קבא מלוגנאה לפיסחא ... אמר רב יוסף: הני נשי דידן נהוג למיפא קפיזא קפיזא לפיסחא.

עוד כתב [ס"ק ד' ובמשנ"ב ס"ק ד'] לא יניח ידו על הקמח [מהרי"ל הובא בדרכי משה]. ולא ידחק הקמח [היינו אף אם כמות הקמח אינו מחזיק אלא עשרון או פחות מזה ומשום דא"כ לא ילוש יפה בכמה מקומות שלא יכנס לשם מים ויתחמץ כשיבוא בתבשיל] אלא ימדוד בפיזור כדרך שמודדים למכור.

עוד איתא בשו"ע [סימן תנ"ז סעיף א'] : מפני שצריך לדקדק בשיעור העיסה שלא להרבות בה משום חשש חימוץ, ומוטב שימעט בה, לכן טוב לקרב העיסות יחד בשעת הפרשת חלה שישקו זו בזו, דשמא יש בהם שלא היה בה כשיעור. ואם אי אפשר להפריש חלה בעודה עיסה מפני המהירות, יפרישנה אחר אפייה מיד, שיתן כל המצות בסל והסל מצרפם לחלה; וזהו הדרך היותר נכון. וכתב הרמ"א : ואם היה בו שיעור חלה ושכח להפריש, יפריש אחר כך ואפילו צירוף סל לא צריך [וכמש"כ הרא"ש והר"ן לעיל בדין חלה טמאה, הבאנוהו שם].

ו**כתב המשנ"ב** [ס"ק ג' ד' ה' ו' י'], שכדי לצרף העיסות צריך שידבקו העיסות זו בזו עד שאם יתפרדו יתלשו אחד מחברתה מעט ודיבוק כזה מחשבן לעיסה אחת, וכשניטל חלה מאחת סגי. וכתבו האחרונים, דאם העיסות נילושות קשה א"א לדבקן ביחד אח"כ היטב ואין כאן צירוף וע"כ יצרפם ע"י כלי או ע"י כיוסי מפה. עוד כתבו האחרונים שהמנהג שקצת נוהגין לכפול העיסה בשעת הפרשה כדי להפריש החלה משני קצותיה הוא מנהג שאינו נכון ודי להפריש מקצה האחד. אם אפשר טוב יותר להפריש מן העיסה כדכתיב ראשית עריסותיכם הרי דעיקר מצותה לכתחילה הוא בשעה שהיא עיסה עדיין, אלא שמחמת המהירות יותר נכון להפריש לאחר האפייה, ומ"מ יש להפריש מיד אחר אפייה³.

וכשהצירוף בסל, אם סל גדול צריך לקרבם שיעור זה בזה, אכן אם יש בכל עיסה שיעור חלה דפסק הרמ"א שא"צ צירוף סל, ה"ה נגיעה להדדי לא צריך בין כשהם מונחים בסל בין כשהם מונחים בבית דהבית מצרפן ויכול להפריש מזה על זה, וזה דוקא כשהם מונחים בלא כלים אבל אם הם מונחים בכלים צריך לקרב הכלים להדדי [שאפילו שיש בכל עיסה כשיעור חלה בעיני שיהיה מן המוקף בשעת הפרשה כיון שאינם מעיסה אחת כמ"ש ביו"ד סי' שכ"ג ס"א בהג"ה] ויהיו פתוחים למעלה [דאם הם סתומים אפילו הם מקורבים

בברכה. והובא דבריו בדרך אמונה ה' ביכורים פ"ו ס"ק קכ"ו. ובספר 'קיצור הלכות' מהגר"ח גריינמן כתב, ששיעור ההפרשה בברכה הוא בין 2400 ל 2900 גרם.

ולפי שיעור הר"ח נאה בקמח שיעור של קילו חמש מאות וששים גרם [1.560 גר']. וממדת חסידות טוב להפריש חלה בלי ברכה משיעור קילו וחצי לערך [דשמא הקמחים של ימינו קלים יותר]. אמנם לגבי עיסת המצות כתב החזו"א [קובץ אגרות ח"א סי' קפ"ה בהנהגות אפייית המצות], לא תלוש יותר מקילו קמח בבת אחת, ועפ"י המבואר להלן שיותר נכון שהצירוף לחלה במצות יעשה ע"י צירוף סל לאחר האפייה.

ג סדר ההפרשה אצל מרן החזו"א כך היה : לאחר האפייה הביא המצות לביתו בתוך ציפית של כר, ונתן לזוגתו הרבנית ע"ה שתפריש חלה מיד לאחר שהביאם [ארחות רבינו ח"ב עמ' ל"ח].

לא מהני¹. וכ"ז כשיש בכל עיסה שיעור חלה אבל אם אין בכל עיסה שיעור חלה וצריכים לצירוף אין להקל אף שהכלים פתוחים ומקורבים להדדי אא"כ יניחם בתוך סל אחד או שיכסה עליהם במפה. ואם לא היה לו כ"א עיסה אחת אף שנתחלקה לכמה מצות כיון שנילושה מתחלה ביחד יכול להפריש מאחת על שאר המצות אף שאינם לפניו, דבכגון זה אין צריך מן המוקף בחלת חו"ל.

ואם שכח להפריש חלה בעיו"ט ונזכר ביום טוב אם לא היה שיעור חלה בכל עיסה ונצטרפו בכלי ביחד ביום טוב דאז בא חיוב החלה ביום טוב, דעת כמה אחרונים דמותר להפריש חלה ביום טוב, אבל אם נצטרפו בכלי קודם יום טוב או שהיה בכל עיסה שיעור חלה שאז בא החיוב חלה קודם יום טוב אסור להפריש חלה ביום טוב אלא אם מינכר מצותיה של כל עיסה ועיסה בפני עצמה מותר לאכול כל מצותיה של העיסה ולשייר מאחת ממצותיה מעט על סמך שיפריש ממנה בחוה"מ מעט לשם חלה וישרפנה. אבל אם נתערבו המצות צריך לשייר מכל מצה ומצה מעט ואחר יום טוב יצרף כל החתיכות בכלי אחד ויקח חלה מן חתיכה אחת [דהיינו שיפריש ממנה מעט] על כולן, או שיעשה באופן זה שילוש ויאפה עיסה קטנה פחות מכשיעור ביום טוב ויצרפם עם המצות בסל אחד כדי שיתחייב בחלה ואח"כ יכול להפריש מעיסה זו על כולם, שכיון דחיוב של עיסה זו בא עתה ביום טוב רשאי להפריש ממנה ביום טוב ואפילו לא היה בכל עיסה כשיעור ונצטרפו כל המצות בכלי אחד קודם יום טוב ג"כ נכון לעשות תקנה זו. ולכתחלה כל שהוזכר קודם לילה יפריש תיכף חלה ולא יניח להפריש ביום טוב.

משנה. שיאור ישרף, והאוכלו פטור. סידוק - ישרף, והאוכלו חייב כרת. איזהו שיאור - כקרני חגבים, סידוק - שנתערבו סדקין זה בזה, דברי רבי יהודה. וחכמים אומרים: זה וזה האוכלו חייב כרת. ואיזהו שיאור - כל שהכסיפו פניו, כאדם שעמדו שערותיו.

דין 'שיאור' [עיסה שלא החמיצה לגמרי]

כתבו הרי"ף והרא"ש, שאף שבגמ' מובא תוספתא שדברי חכמים במשנה הם בשם ר"מ, אעפ"כ קי"ל כוותיה כיון שבמשנה כתובה שיטה זו בשם חכמים. וכן פסק הרמב"ם [פ"ה הי"ג].

ד ובדרך אמונה [פ"ו מביכורים בביאור ההלכה ד"ה ואין] דן באופן שכמה כלים קטנים סגורים בתוך כלי גדול אם מצטרפים, וכתב ששאלה זו מצויה לגבי המצות שנותנין בכל קופסא קילו אחד, ואח"כ רוצים לצרפן לחלה ונותנין כולן לתוך מפה אחת, אם צריך לפתוח הקופסאות וגם ליגע, וכן הנותנין בקופסא אחת ג' קילו, אך כל קילו נתון בניילון בפ"ע. והרוצה לצאת ידי כל ספק יפתח כל הניילונים למעלה וישים מצה שיגע מזה לזה וזה ודאי מהני אף על גב דמפסיקים הניילונים למטה. ומ"מ כתב ששמע מחמיו [מרן הגר"ש זצ"ל], דאותן הנותנים כל ככר לחם בתוך ניילון או שקית של נייר שדבוק על הלחם ונותנין כל הלחמים בכלי אחד בודאי אין הניילונים מפסיקים דהוי טפל להלחם והוי כאילו הלחמים בפ"ע בכלי ונוגעים זה בזה. ועיי"ש עוד שהאריך בזה.

ולשון השו"ע [סימן תנ"ט סעיף ב'] : ואם החמיצה עד שיש בה סדקים, אפילו לא נתערבו הסדקים זה בזה אלא אחד הולך הנה ואחד הולך הנה, הוי חמץ גמור והאוכלו חייב כרת. ואם אין בו סדק אלא הכסיפו פניו כאדם שעמדו שערותיו, האוכלו פטור.

וכתב המג"א [ס"ק ה' ובמשנ"ב ס"ק כ"א], שצריך לדקדק בשיעור 'הכסיפו פניו' כי מצוי הוא שיכסיפו פניו ואין איש שם על לב לראות. וכתב המשנ"ב, שאסור באכילה ובהנאה [וציין המשנ"ב, שנתבאר לעיל בסימן תמ"ב ס"א אם יש בזה איסור דאורייתא או רק מדרבנן אסור, ועי' בדברינו לעיל דף מ"ב].

עוד כתב המשנ"ב [ס"ק כ'] שבאופן שיש בה סדקים אפילו אם הם במקצת העיסה הרי כל העיסה חמץ, וכן הדין לגבי הכסיפו פניו.

דף מ"ט

משנה. ארבעה עשר שחל להיות בשבת מבערין את הכל מלפני השבת, דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים: בזמנו. רבי אליעזר בר צדוק אומר: תרומה - מלפני השבת, וחולין - בזמנו.

סעודה שלישית בערב פסח שחל להיות בשבת

לעיל [י"ג א'] שנינו בבביתא : ארבעה עשר שחל להיות בשבת - מבערין את הכל מלפני השבת, ושורפין תרומות טמאות תלויות וטהורות, ומשיירין מן הטהורות מזון שתי סעודות, כדי לאכול עד ארבע שעות, דברי רבי אלעזר בן יהודה איש ברתותא שאמר משום רבי יהושע ... אמרו: לא זזו משם עד שקבעו הלכה כרבי אלעזר בן יהודה איש ברתותא שאמר משום רבי יהושע.

ופסקו הרי"ף והר"ן והרא"ש כדברי רבי אלעזר בן יהודה איש ברתותא. וכתב הר"ן, שהר"ז רצה לדחות שאין הלכה כן, ומפני שאין לדבריו עיקר לא ראה לכתבן.

עוד כתב הר"ן הטעם שמשיר רק שני סעודות ואינו משייר לסעודה שלישית, דומנה של סעודה שלישית מן המנחה, ובערב הפסח אסור לאכול מן המנחה ולמעלה [וכן הרא"ש בשבת פט"ז ס' ה' הוכיח מכאן שזמן סעודה שלישית הוא רק לאחר שיגיע זמן מנחה, ואז כבר אסור באכילת חמץ. לכן לא שייך לשייר חמץ לסעודה שלישית. אמנם התוספות שם קי"ח א' ד"ה במנחה דחו ראיא זו, שאפילו אם יהא מותר לחלוק את הסעודה של שחרית לשתיים ולצאת בכך ידי סעודה שלישית, הרי יש כאן רק שיעור של סעודה אחת, ולכן נאמר שמשיר רק מזון שתי סעודות. ובתוס' רבינו פרץ קיים את הראיה. שאם היה אפשר לקיים סעודה שלישית קודם זמן מנחה, היה יכול לשייר שלש סעודות ממש, ולאכול סעודה ראשונה בשעה ראשונה בבקר וסעודה שניה בשעה רביעית. אלא ודאי שאי אפשר לצאת בסעודה שלישית קודם זמן מנחה. ועי' בדברינו בשבת שם מה שהבאנו מדברי הפוסקים בזה].

והקשה הר"ן בשם רבינו אפרים, ששנינו בסוגיין, י"ד שחל להיות בשבת מבערים הכל מלפני השבת דברי רבי מאיר, וחכמים אומרים בזמנו, ר' אלעזר בר צדוק אומר תרומה מלפני השבת וחולין בזמנו. וכתב הרי"ף שם, דקי"ל כרבי אלעזר בר צדוק דקאי כרבי אלעזר איש ברתותא. והרי רבי אלעזר איש ברתותא סבר דמבערים את הכל ואפילו חולין שאוכליו מרובין מלפני השבת ואילו רבי אלעזר בר צדוק אומר חולין בזמנו, וכן

לגבי תרומה נחלקו שרבי אלעזר בר צדוק סבר תרומה מלפני השבת בלא שיור כלל ור' אלעזר איש ברתותא סבר דמשיירין ממנה מזון שתי סעודות. והשיב הר"ן, דכבר פירש רש"י שם בדברי ר' מאיר ד'מבערין את הכל מלפני השבת' היינו חוץ משיור ב' סעודות, שהרי את מה שצריך לאכול לא מבערים, וא"כ גם מה שאמר ר' אלעזר בר צדוק שמבערים תרומה מלפני השבת היינו חוץ מהשיור. ויש לפרש דברי ר' אלעזר איש ברתותא רק על תרומה, ולפי"ז לא נחלקו כלל, ומה שכתב הרי"ף שהלכה כמותו היינו לענין תרומה. ומה שר' אלעזר איש ברתותא שנה החילוק שמשיר ב' סעודות אף שר' אלעזר בר צדוק לא שנאו, היינו כיון שר' אלעזר איש ברתותא בא להשמיע הדין דאין אוכלין אלא עד ד' שעות.

ואף שבתוספתא [פרק ג' הלכה ט'] איתא י"ד שחל להיות בשבת מבערין את הכל מלפני השבת ואופה לו מצה מע"ש, אין הכונה שאסור להשאיר מזון שתי סעודות אלא בא להזהיר שלא יאחר לאפות מצתו עד מוצאי שבת שמא יטרד ויבוא להקדימו בשבת ונמצא מחלל שבת. [וכמו שאמרו בכתובות ה' א' גזירה שמא ישחוט בן עוף].

אמנם הרמב"ם [פ"ג ה"ג] פסק דמבערין אפילו חולין מערב שבת אלא שמשיר מזון שתי סעודות. והיינו כר' אלעזר איש ברתותא, ופירש דבריו גם בחולין. ועי"ש בהשגת הראב"ד. עכ"ד הר"ן.

וכתב הב"י [סי' תמ"ד], דדברי הר"ן תמוהים, שכתב דהרי"ף נתכון לפסוק כר' אלעזר איש ברתותא רק לענין תרומה, וכיצד יעלה על הדעת שהרי"ף בא לפסוק הלכה דוקא בתרומה שהוא דבר שאינו מצוי בזמן הזה ולא בחולין, וכבר נודע שאין דרכו של הרי"ף לכתוב אלא דברים הנוהגים בזמן הזה. לכך נראה, דדברי רבי אלעזר איש ברתותא שמבערין את הכל מלפני השבת ומשיירין מהם מזון שתי סעודות הם גם על חולין וגם על תרומה, ושיטת ר"מ לקמן [מ"ט א'] ש'מבערין את הכל מלפני השבת' היינו ללא שיור כלל שהרי לא הזכיר שיור בדבריו, אלא ששיטת חכמים שאמרו 'בזמנו' היינו שמבערין את הכל לפני השבת חוץ ממה שצריכין לשתי סעודות [והיינו ממש כשיטת ר' אלעזר איש ברתותא], וכן הוא פירוש מה שאמר רבי אליעזר בר צדוק 'חולין בזמנו'. ובעצם היה צריך הרי"ף לכתוב דקיימא לן כחכמים שדבריהם כרבי אלעזר איש ברתותא, אלא שנתכוין ללמדנו דרבי אלעזר איש ברתותא איירי גם בחולין. ונמצא לפי זה דלהרי"ף מבערין חולין מערב שבת ומשיירין מהם מזון שתי סעודות לאכול בשבת וכשיטת הרמב"ם. והטור העתיק ג"כ כדברי הרמב"ם אף שהרא"ש שם פסק כר' אלעזר בר צדוק וכהרי"ף, ומזה מוכח שהבין שכוונת הרי"ף והרא"ש לפסוק כדעת הרמב"ם, שאם היה מפרש אותם כמו שפירש הר"ן לא היה לו לכתוב סתם דעת הרמב"ם ולהשמיט דעת הרא"ש.

וכתבו הרמב"ם והטור, שצריך לבדוק בליל שלשה עשר. וכתב הב"י דפשוט הוא, שאפילו למאן דאמר שאין מבערין לפני השבת, מכל מקום צריך לבדוק לפני השבת, שהרי בליל שבת אינם יכולים לטלטל הנר.

וכתבו התוספות [לקמן צ"ט ב' ד"ה לא יאכל] והרא"ש [שם פ"י ס' א'], דרבינו תם היה נוהג לעשותה במצה עשירה. והביא

הטור דבריהם, וכתב שרשי [תשובות רש"י סי' נ"א, מחזור ויטרי סי' ב' וסי' י"ט] הנהיג לבער הכל מלפני השבת ולא לאכול כלל פת בג' סעודות. וביאר הב"י, דמצה אין לאכול כדי שיאכל מצה לתיאבון לערב, וסובר שלא הטריחוהו לעשות מצה עשירה. והוסיף הב"י, דאם עושה הסעודה שלישית במצה עשירה צריך לעשותה קודם שעה עשירית, דמשם ואילך אסור לאכול פת [וכמו שיתבאר בסימן תע"א].

וכתב הטור, שטוב לבער בערב שבת קודם חצות. וכתב הב"י, דכן כתב המרדכי שהנהיג רש"י כשחל ארבעה עשר להיות בשבת לשרוף חמץ בערב שבת קודם חצות גזירה שמא ישהה אותו לשנה הבאה אחר חצות וצריך לשרפו שלא יחליף בשאר השנים דקיימא לן דאין ביעור חמץ אלא שריפה. והטור שינה לשון 'שריפה' בלשון 'ביעור', משום דלא ברירא ליה אי הלכתא כרבי יהודה או כחכמים [עי' בדברינו לקמן דף כ"א].

ובשו"ע [סימן תמ"ד סעיף א'] כתב : י"ד שחל להיות בשבת, בודקין ליל שלשה עשר. ומבערים הכל לפני השבת, ומשיירין מזון שתי סעודות לצורך השבת, דסעודה שלישית זמנה אחר המנחה ואז אינו יכול לעשותה לא במצה ולא בחמץ אלא במצה עשירה, וצריך לעשותה קודם שעה עשירית [כדעת הרמב"ם]. וכתב הרמ"א : ובמדינות אלו שאין נוהגין לאכול מצה עשירה, כדלקמן סימן תס"ב סעיף ד' בהג"ה, יקיים סעודה שלישית במיני פירות או בשר ודגים כדלעיל סימן רצ"א סעיף ו' בהג"ה.

עוד כתב השו"ע [סעיף ב'] : טוב לבער בערב שבת קודם חצות, כדי שלא יבואו לטעות בשאר שנים לבער אחר חצות. וכתב הרמ"א : וביום השבת, יבטלנו [כנ"ל מהטור. ובערב שבת א"צ לבטל. מג"א ס"ק ג' ומשנ"ב ס"ק י'].

כתב הט"ז [ס"ק א'] בביאור דברי הרי"ף שפסק מצד אחד כר' אלעזר איש ברתותא ומצד שני ר' אלעזר בר צדוק [שהתקשו בזה הר"ן והב"י כנ"ל], דנראה שהרי"ף מפרש את דברי ר' אלעזר בר צדוק 'חולין בזמנן' הכונה שישיר מזון ב' סעודות בריוח שישאר לו מזה מה לבער בשבת, ובזה חולק על ר"מ שאמר 'מבערין הכל מלפני שבת' שאף שודאי צריך לשייר ב' סעודות מ"מ צריך שיהיה כ"כ בצמצום באופן שלא יצטרך לשום ביעור בשבת, כי ס"ל שיש איסור לעשות ביעור בשבת. וא"כ דברי ר' אלעזר בר צדוק עולים בקנה אחד עם דברי ר' אלעזר איש ברתותא, שהרי ר"א איש ברתותא אמר שמשירין ב' סעודות כדי לאכול עד ד' שעות, ויש לפרש דמה שאמר עד ד' שעות הוא לומר שאפילו שיעור שאינו מצומצם שיכול לאכול עד ד' שעות, וא"כ יתיישבו דברי הרי"ף עם דברי הרמב"ם. והך ביעור דשבת במה שנשאר צ"ל דהיינו שמבערו מן הבית קודם זמן איסורו אבל לא שאר השבתה מהעולם [כדמוכח בסי' תמ"ז ע"ש].

כתב המג"א [ס"ק א'], דאף שלא משיירים מזון לסעודה שלישית מ"מ בשחרית יפסיק סעודתו לשנים דהרי יש אומרים דיוצא בזה [שלטי גיבורים, מרדכי וב"ח וכל בו]. וכתב המשנ"ב [ס"ק ח'] שכ"כ בביאור הגר"א דנכון לעשות כן, אך כ"ז אם יש לו שהות לברך בינתים ולהפסיק איזה שהות כדי שלא יהיה בכלל ברכה שאינה צריכה.

עוד כתב [ס"ק ב' ובמשנ"ב ס"ק ח'], דמה שכתב הרמ"א לעשות הסעודות בבשר ודגים, היינו שאם יש לו בשר ודגים הם עדיפים ממני פירות [וכמ"ש סי' רצ"א. ועיי"ש שיש סוברים שאין יוצאים אף בבשר ודגים, אך מ"מ כאן יש לסמוך על המקילים. משנ"ב]. **ובשל"ה** כתב בשם הזוהר, שרשב"י היה עוסק בתורה במקום סעודה שלישית. וכתב מהרי"ל שהיה ראוי לעשות במצה מבושלת, אך לא ראיתי נוהגין כן. וכתב המשנ"ב, דה"ה דיכול לקיים בתבשיל [כגון קניידליך], אך בזה יש נפק"מ דזה אינו מותר רק קודם שעה עשירית, אבל פירות או בשר ודגים יוכל לקיים אפילו אחר שעה עשירית. אך גם בזה יזהר שיאכל רק מעט ולא למלא כריסו כדי שיאכל מצה לתיאבון.

כתב המשנ"ב [ס"ק א' ג' ד'], שצריך לברך על הבדיקה בשבת וגם לבטל כמו בשאר שנים בליל י"ד. והסעודות שמשייר צריך ליהדר להניחו במקום מוצנע [וכדלעיל סימן תל"ד סעיף א']. ובשבת זה משכימים להתפלל ולא יאריכו הרבה כדי שיהיה להם שהות ולא יבואו לידי מכשול.

כתב בביאור הלכה [ד"ה ומשיירין], דמה שנקט השו"ע שמשייר מזון שתי סעודות, היינו כיון שאינו מחוייב לבער עד סמוך לשבת וא"כ אז מניח בשעת הביעור רק שתי סעודות שנצרכים לו לשבת, אבל לפי מנהגינו [בס"ב] דמבער הכל קודם חצות כמו בשאר השנים, יכול להניח יותר משתי סעודות אם רוצה לאכול עוד קודם הלילה. וכן ברמב"ם כתב סתם ומניח מן החמץ כדי לאכול ממנו עד ארבע שעות ביום השבת. וכ"כ המאמר מרדכי.

עוד כתב [ד"ה לצורך], שבשערי תשובה דן במי ששכח להפריש חלה מן הפת של חמץ בע"ש זו, דדעת המג"א [לקמן בסימן תק"ז ס"ק ח'] שאותו הפת אין לו תקנה לאכול, והביא בשם תשובת פנים מאירות להקל ע"ש. וכדבריו מצאתי בספר בגדי ישע [סימן תק"ז] ובנתיב חיים שם ובחידושי רע"א, וכולם מסכימים שבמקום הדחק יכול להפריש אפילו בשבת בחלת חו"ל והחלה יתן לכהן קטן פחות מבן ט' שנים או לגדול שטבל לקירוי [וע"ש עוד בנתיב חיים וביד אפרים מש"כ עוד בזה, ועיי"ן בפמ"ג שם]. ואף שהרבה אחרונים העתיקו דברי המג"א להלכה [עיי"ן בא"ר ובח"י ובח"מ והגר"ז ודה"ח וז"א], מ"מ יש לסמוך על הגדולים הנ"ל להקל כשאין לו פת אחר לאכול ושלא לבטל עונג שבת דחיובו בפת.

משנה. ההולך לשחוט את פסחו ולמול את בנו, ולאכול סעודת אירוסין בבית חמיו, ונזכר שיש לו חמץ בתוך ביתו. אם יכול לחזור ולבער ולחזור למצותו - יחזור ויבער, ואם לאו - מבטלו בלבד. להציל מן הנכרים, ומן הנהר, ומן הלסטים, ומן הדליקה, ומן המפולת יבטל בלבד. ולשבות שביתת הרשות - יחזור מיד... ועד כמה הן חוזרין? רבי מאיר אומר: זה וזה בכביצה, רבי יהודה אומר: זה וזה בכזית. וחכמים אומרים: בשר קדש - בכזית, וחמץ - בכביצה.

בדין מי שיצא לדרך ונזכר שלא ביער חמיצו 'לשבות שביתת הרשות' ביאר רש"י, שהיה הולך מחוץ לתחום לקנות שביתה כדי לילך לדבר הרשות. והקשו תוס', דקי"ל אין מערבים אלא לדבר מצוה [עירובין ל"א א']. לכך כתבו, דמיררי שהולך לסעודת הפסח אצל אהובו או קרובו [ונחשב הדבר לדבר מצוה לענין שמותר לערב עליו עירובי תחומין, ומ"מ אינו נחשב לדבר מצוה שלא יצטרך לחזור לבער את החמץ]. והרא"ש הביא דברי הירושלמי

[פ"י ה"ז] שמפרש ששביתת הרשות היינו ההולך אצל רבו או אצל מי שגדול ממנו בחכמה. כאן שנה רבי המעשה גדול מן התלמוד, שנחשב ההליכה לרבו כדי ללמוד ממנו לרשות לגבי שחיתת פסחו ומל בנו וסעודת אירוסין. והרמב"ם [פ"ג ה"ט] העתיק דין זה בלשון "יצא לצורך עצמו ונזכר שיש לו חמץ בתוך ביתו יחזור מיד".

ולגבי סעודת אירוסין מבואר במשנה שנחשב לסעודת מצוה ולכן אינו צריך לחזור ולבער. ובגמ' מבואר שלדעת ר' יוסי הוה מצוה אף בסעודה שניה [פירש"י שהארוס שולח סבלונות לארוסתו ואוכלים שם] ולדעת ר' יהודה רק סעודה ראשונה הוה מצוה. והרי"ף והרמב"ם [שם] העתיקו המשנה כצורתה. והרא"ש כתב, שהרב הברצלוני ובעל העיטור פסקו כר' יוסי, ולפ"ז סעודת אירוסין ששנינו במשנה שתיהן בכלל.

והטור [סי' תמ"ד] כתב, שסעודת אירוסין וסעודת סבלונות הוי סעודת מצוה ואי"צ לחזור אם יפסיד הסעודה. וכתב הב"י שהטעם שפסק כר' יהודה הוא כיון שהמשנה מוכחת כדבריו. ותמחו עליו בב"ח ובחידושי הגהות בשם המהרש"ל וכן בט"ז [ס"ק ח'], הרי הטור כתב שסעודת סבלונות הוה סעודת מצוה ולפי המבואר ברש"י זה סעודה שניה דר' יוסי, ולכן כתבו דלא דק. והביאור הלכה [ד"ה סעודת] כתב שמצא בספר העיטור להדיא כדברי הב"י, ונראה שדברי הטור נובע ממנו.

עוד קשה בדברי הב"י שכתב שמתניתין דייקא כר' יהודה, והרי בגמ' מבואר שאדברה המשנה מתיישבת לדעת ר' יוסי אף בסעודה שניה. וכתב המחצית השקל [ס"ק ט'], שצריך לגרוס בדברי הב"י ד'מתניתא' דייקא כוותיה, והכוונה לברייתא שהובאה בגמ'.

פסקו הפוסקים [רמב"ם שם ורא"ש] כדעת חכמים ששיעור החזרה לענין חמץ הוא בכביצה.

כתב הרב המגיד, שאם היה הולך להצלת נפשות לא יחזור אפילו יש שם שהות. וכתב הב"י, שהטעם מפני חומר פיקוח נפש העמידו דבריהם על דין תורה דסגי ליה בביטול.

בשו"ע [סימן תמ"ד סעיף ז'] כתב : ההולך ביום ארבעה עשר לדבר מצוה, כגון למול את בנו או לאכול סעודת אירוסין בבית חמיו, ונזכר שיש לו חמץ בביתו, אם יכול לחזור לביתו ולבער ולחזור למצותו, יחזור ויבער; ואם לאו, יבטלנו בלבד. ואם היה הולך להציל מן הנהר ומן הדליקה ומהמפולת ומיד האנס, יבטלנו בלבד ולא יחזור אפילו יש שהות [כמש"כ הרב המגיד]. ואם יצא לצורך עצמו, יחזור מיד [כלשון הרמב"ם]. עד כמה הוא חוזר, עד כביצה, פחות מכאן מבטלו בלבד ודיו [כדעת ר"מ וחכמים].

הקשה הט"ז [ס"ק ט'], למה לא הביא בשו"ע מה שכתבו התוס' והרא"ש ד'שביתת הרשות' לא מיירי ברשות גמור שהרי אין מערבים אלא לדבר מצוה, ורק העתיק לשון הרמב"ם 'אם יצא לצורך עצמו'. ועכ"פ משמע בפשיטות מדבריו, שאף בהולך שלא לצורך מצוה כלל דינו שוה כמו הולך ללמוד שאין חוזר אלא עד כביצה. ובלבוש רוצה להחמיר בדבר הרשות חוזר אפילו בחצי ביצה, ואין לו שום ראייה, והוא עצמו כתב שאין משמעות המשנה כך.

כתב המג"א [ס"ק ט'], שמשמע מכאן שמותר לעשות סעודת אירוסין בערב פסח, ולפ"ז כ"ש בערב שבת שהרי מוכח לקמן [צ"ט ב'] שאכילה בערב פסח חמורה יותר מערב שבת. וא"כ תימה על מה שנפסק בטוש"ע [סי' רמ"ט ס"ב] שאסור לעשות סעודת אירוסין בערב שבת, ומקור דין זה הוא מהירושלמי [כתובות פ"א ה"א], והרי בגמ' שלנו מוכח כנגד הירושלמי. אכן באמת קשה כיצד תתיישב המשנה שמפורש בה שמותר ליארס בערב פסח לפי שיטת הירושלמי, לכן נראה שאסור לעשות סעודת אירוסין אם אירס קודם לכן, אבל לארס בערב שבת מותר שמא יקדמו אחר ואז מותר ג"כ לעשות סעודה. ומבואר ברמ"א שם שגם סעודה שניה שהיא סעודת סבלונות מותרת בע"ש. וכן משמע בגמ' ורא"ש וטור וכ"כ הריב"ש סי' ר"ס, ודלא כב"י [ר"ל במה שכתב שהטור פוסק כר' יהודה שסעודה שניה אסורה]. וכתב רמ"מ [סי' ק"ט], דסעודת סבלונות שעושין באשכנז בלילה שקודם החופה שהחתן משלח סבלונות קודם אכילה אף על פי שעדיין לא נתארס, מקרי סעודת מצוה. ובמדינות אלו ששולחים סבלונות זמן רב קודם החתונה, ועושים סעודה שקורים 'סעודת קנין', צ"ע אי מקרי סעודת מצוה. ונ"ל דמקרי סעודת מצוה [א"ה]. ועי' משנ"ב סי' רמ"ט ס"ק ט' שסעודה שעושים בשעת השידוכים שאינה סעודת מצוה. ועי' עוד בשער הציון סי' תקנ"א ס"ק כ"ו].

ובביאור הלכה [ד"ה סעודת] כתב ליישב הסתירה [שאסור לעשות סעודת אירוסין בערב שבת ואילו בערב פסח מותר], שבערב פסח אין הסעודה בפת [שהרי משמע שמייירי סמוך לחצות ממה שאמר 'אם יכול לבער ולחזור למצותו'], ומצה גם אסור לאכול בערב פסח, וא"כ מיירי רק במשתה בעלמא שאינו אסור, ואדברה היין גורר התיאבון [כדלקמן ק"ז ב']. ואפילו אם נאמר שהסעודה היתה בבוקר ומשום סעודתו יוכרח לבער חמץ קודם הזמן ג"כ לא קשה, שהרי בעל כרחו יצטרך להפסיק מסעודתו בסוף שעה רביעית בשביל איסור חמץ, ולכן אין זה בכלל סעודה גדולה שאסור בערב שבת ויו"ט. ומעין זה מבואר בספר חק יוסף ומגן אלה.

עוד כתב המג"א [ס"ק י'], דמשמע שההיתר לא לחזור מחמת סעודת אירוסין הוא דוקא לחתן, שהרי אי אפשר לקיימה ע"י אחרים, ולכן אמרו בירושלמי דעדיפא מת"ת [כנ"ל] כדאמרינן במו"ק [ט' א'] דמצוה שא"א לקיימה ע"י אחרים עדיפא מת"ת, אבל אדם אחר ההולך לסעודת מצוה יחזור, שהרי אפילו הולך אצל רבו צריך לחזור.

אמנם הרמב"ם כתב [שם], מי שיצא לעשות מצוה או לאכול סעודה של מצוה כגון סעודת אירוסין ונשואין וכו', משמע דלא ס"ל לחלק בין מצוה שאפשר לעשות ע"י אחרים או א"א לעשות ע"י אחרים.

והמשנ"ב [ס"ק כ"ג כ"ה] כתב, דמשמע דוקא 'למול את בנו', אבל ללכת לסעודת ברית מילה משמע דלא מיקרי מצוה לענין זה לבטל מצות ביעור. ולגבי סעודת אירוסין כתב ג"כ שמשמע מהלשון 'בבית חמיו' דדוקא בחתן עצמו מיירי, ויש שמקילים ג"כ באחר אם הוזמן לסעודת אירוסין.

עוד כתב המג"א [ס"ק י"א י"ב], שלפי מה שכתב רש"י טעם הדבר שהקלו לצורך מצוה במקום מצוה העמידה על דין תורה מכיון שאפשר בביטול לבד, א"כ משמע דאם הוא אחר תחילת שעה ששית ולמעלה דאינו ברשותו לבטל יחזור מיד,

וכן משמע ברמב"ם. והטעם בזה כי עשה ד' תשביתו' [שעוברים בו משעה ששית] חמור יותר כיון שכל שעה עובר עליו, משא"כ במילה ושא"ר דברים.

אך מ"מ נראה לענין מת מצוה שההעסק בו עדיף מהשבתת חמץ, שהרי הוא דוחה אפילו פסח שיש בו כרת [עי' ברכות י"ט ב']. ועי' סי' תרפ"ז איזה נקרא מת מצוה. ונראה שאפילו אם יש חמץ בביתו בפסח שעובר בלאו [ר"ל, שלמעלה מיירי בערב פסח דאז יש רק עשה ד' תשביתו', אבל בתוך הפסח עובר גם בלאו], אפ"ה מת מצוה עדיף, וכמו שאמרו בברכות [ט"ז א'] דשב ואל תעשה עדיף.

וכתב בבאיור הלכה [ד"ה למול], שפשוט שה"ה אם הולך למול בן חבירו אם האב אינו יכול בעצמו שהרי החיוב הוא אז על כל ישראל, וכן ברמב"ם לא נזכר כלל הולך למול אלא לעשות מצוה.

עוד כתב במג"א, שלענין היוצא להצלת נפשות שפסק בשו"ע שאפילו יש שהות לילך להציל לא יחזור לבער החמץ [כדברי הרב המגיד], וביארו הראשונים דמדאורייתא בביטול בעלמא סגי, א"כ משמע דבשעה ששית שביטול אינו מועיל יחזור לבער ואז ילך להציל. ונראה שזה דוקא כשברור לו שיוכל להציל אח"כ ויש לו שהות, אבל אם הוא מסופק בזה לא יחזור, שהרי ספק נפשות דוחה אפילו שבת החמורה.

ובמשנ"ב [ס"ק כ"ט ל'] כתב ג"כ כדבריו לענין ההולך למצוה שהוא דוקא באופן שהוא עדיין בשעה חמישית שיכול לבטל אבל בשעה ששית יחזור לבער, אכן אם הולך להתעסק במת

ה כתב ע"ז המחצית השקל וז"ל : לא הבנתי, הא גם מילה אפילו שלא בזמנה כל שעתא עובר, וכמו שכתב המג"א לעיל סימן רמ"ט ס"ק ה' דמהאי טעמא מותר לעשות סעודת מילה שלא בזמנה בערב שבת, דהוי זמנה קבועה. וכן כתב לקמן סימן תקס"ח ס"ק י' מדברי התוספות [מועד קטן ח' ב' ד"ה מפני ביטול], ע"ש. ולכאורה עלה ברוחי ניהו דגם אם עבר יום ח' החיוב על האב למוהלו, מכל מקום אין בו חיוב דאורייתא, דהא בקידושין דף כ"ט [ע"א] ילפינן דהאב חייב למול בנו מדכתיב [בראשית כא, ד] וימל אברהם את יצחק בנו כאשר צוה אותו אלקים, והא אברהם מל יצחק ביום ח'. ניהו דהבן עובר כל יום כשיגדיל, מקרא [שם יז, יד] דוערל זכר אשר לא ימול בשר ערלתו ונכרתה, אבל על האב אין חיוב מן התורה. אבל מלשון רמ"א ביורה דעה סימן רס"א בהג"ה ובדרכי משה שם בשם הכל בו [סימן עג] משמע דהוי עשה דאורייתא על אב ובית דין, וכן משמע מתוספות דקידושין [שם ד"ה אות] שכתבו דמהאי טעמא הוי מצות עשה שלא הזמן גרמא, דמן יום ח' ואילך אין לה זמן קבוע, הרי דקראו מה שהחיוב על אב למול, מצות עשה שאין הזמן גרמא. עכ"ל.

ולשון הרמב"ם [פ"א ממילה ה"ב] : וכל יום ויום שיעבור עליו משיגדל ולא ימול את עצמו הרי הוא מבטל מצות עשה, אבל אינו חייב כרת עד שימות והוא ערל במזיד. וכתב הראב"ד, אמר אברהם אין בזה תבלין, וכי משום התראת ספק פוטרין אותו מן השמים וכל יום עומד באיסור כרת. ועי' מנחת חינוך סוף מצוה ב'.

מצוה ונזכר שיש לו חמץ בתוך ביתו ואפילו בתוך הפסח שבכל שעה עובר בכל יראה, ואפילו אם יש שהות ביום שיוכל לחזור לביתו ולבער החמץ ולחזור ולילך ולקברו בו ביום, אעפ"כ אסור לו לזוז ממנו עד שיקברנו שגדול כבוד הבריות כזה שדוחה כל המצות שבתורה בשב ואל תעשה.

והביא המשנ"ב דברי המג"א לענין הצלת נפשות שלאחר שעת הבעור דלא מהני ביטול יחזור לבער כיון שיש שהות להציל אח"כ כשברי לו שגם אח"כ יכול להציל אבל מספיקא לא יחזור. ורבים מהאחרונים כתבו שאף בשיש שהות בודאי אח"כ להציל ג"כ לא יחזור לבער, שמא יטרד ולא יכול להציל אח"כ.

עוד כתב המג"א [ס"ק י"ג], שהשלטי גיבורים ביאר מה שכתב הרא"ש והעתיקו הטור שאפילו מערב כדי לילך ללמוד אצל רבו מקרי דבר הרשות לגבי מצות ביעור, שהרי יכול ללמוד בביתו. וקשה על זה, שהרי מותר לכהן לטמא בבית הפרס דרבנן כדי לילך ללמוד לפני רבו אפילו אם יש לו רב בעיר כי לא מהכל אדם זוכה ללמוד [ע"ז י"א א'], וא"כ למה לא התירו הדבר גם כאן. ויש לומר, דעכ"פ יש כאן איסור דאורייתא בחמץ הזה אם לא יבטלו. עוד יש ליישב, שכאן יכול לחזור לביתו ולילך אח"כ לרבו ללמוד משא"כ שם, אך דברי השלטי גיבורים אין עולים כהוגן.

ובמשנ"ב [ס"ק ל"א] ציין, שיש סוברים אפילו הוא מערב כדי לילך ללמוד אצל רבו מקרי 'דבר הרשות' לגבי מצות ביעור [כשיטת הרא"ש], וע"כ צריך לחזור ולבער בכל גווני. והטעם לפי שמעשה המצוות הוא גדול מהלימוד, ואפילו מצוה דרבנן כשא"א לקיים המצוה ע"י אחרים. ובביאור הלכה [ד"ה להציל] כתב, שנראה שה"ה אם אינו נוגע כלל לפק"נ רק היזק ממון ג"כ סגי בביטול אם חושש שבינתיים כשיעסוק בביעור יטוּף הנהר רכושו או רכוש ישראל אחר. ואפשר עוד דאפילו ביכול לחזור ולהציל ג"כ הקילו בה רבנן לסמוך על ביטול בכגון זה, וצ"ע לדינא.

עוד כתב המג"א, שלפעמים מערבים לדבר הרשות [עי' במג"א ומשנ"ב סי' תט"ז ובסיכום לעירובין דף ל"א], ולזה נתכון הטור כגון שמערב ברגליו, וכן יש לפרש דברי רש"י שכתב כן להדיא [ר"ל וכן תתיישב קושיית התוס' והרא"ש עליו שאין מערבים אלא לדבר מצוה]. ונראה לפי הנ"ל שלרא"ש היה לו גירסא אחרת ברש"י.

כתב המשנ"ב [ס"ק כ"ו], שה"ה בכל זה אם מסתפק שמא יש לו חמץ צריך לחזור.

עוד כתב [ס"ק כ"ז], שמשמע שבאופן שצריך לחזור ולבער כשלא יבטל המצוה ע"י הביעור ויקיים שניהם שיש להקדים את מצות הביעור.

עוד כתב [ס"ק ל"ג], שאפילו אם הלך לדבר הרשות כיון שהחזיק כבר בדרך לא הטריחוהו חכמים לחזור כשהחמץ הוא פחות מכביצה אלא די לו בביטול. ואם הגיע שעה ששית שאין יכול שוב לבטל צריך לחזור מיד אפילו אין שם אלא כזית חמץ שהרי כל זמן שאין מבערו מן העולם לגמרי הוא עובר על מ"ע של תורה. אבל אם אין שם אלא פחות מכזית לא הטריחוהו

חכמים לחזור אלא ילך לדרכו וכשיחזור לביתו יבער, ואם הוא יום טוב או שבת יכפה עליו כלי עד הערב [וכמו שנתבאר בסימן תמ"ו ע"ש].

זמן איסור אכילת מצה בערב פסח ואיזה מצה אסורה אז באכילה

ברי"ף כאן העתיק את דברי הירושלמי [פ"ה א'], אמר רבי לוי האוכל מצה בערב הפסח כבא על ארוסתו בבית חמיו, והבא על ארוסתו בבית חמיו לוקה. וכתב הר"ן בשם בעל המאור, שכל זה משש שעות ולמעלה אבל עד שש שעות מותר, כי בשעת איסור חמץ חל האיסור לאכול מצה. והרמב"ן במלחמות השיג עליו, שמוכח בירושלמי שכל היום כולו אסור, שאיתא שם בירושלמי: תניא ר' יהודה בן בתירא אומר בין חמץ בין מצה אסור, ומשמע שאיסור החמץ הוא משום "לא תשחט על חמץ דם זבחי" ומכשיר היה בן בתירא בפסח ששחטו שחרית [לקמן ק"ח א'], וא"כ היינו כל היום. ובהמשך שם איתא, שרבי לא היה אוכל לא חמץ ולא מצה. ומקשה הירושלמי, שמשמע שרבי היה תלמידו של ר"י בן בתירא [מזה שנהג כמותו], והרי היה תלמידו של ר' יעקב בר קודשיי. ומתוך, כיון שרבי היה בכור והבכורות נהגו להתענות [וכדאיתא במס' סופרים פכ"א הלכה ג' וטוש"ע סי' ת"ע]. וא"כ מוכח שריב"ב אסר הדבר אף קודם חצות שהרי להסלקא דעתך בירושלמי זהו הטעם שרבי התענה כל היום.

וכתב הר"ן ע"ד הרמב"ן שא"ז ראייה, כי לפי הסלקא דעתך בירושלמי שרבי נהג כדעת ריב"ב, יש לומר שכשם שחמץ אסור כל היום כך גם מצה אסורה כל היום, אבל לדין שחמץ לא נאסר אלא מחצות ולמעלה מדאורייתא או מסוף ד' ומדרבנן, אפשר שגם איסור אכילת מצה הוא מזמן זה.

וברמב"ם [פ"ו ה"ב] כתב: אסרו חכמים לאכול מצה בערב הפסח כדי שיהיה הכר לאכילתה בערב, ומי שאכל מצה בערב הפסח מכין אותו מכת מרדות עד שתצא נפשו. עכ"ל. וכתב הרב המגיד, שמדברי הרמב"ם נראה שכל היום אסור [וכדברי הרמב"ן].

ו**כתב הטור** [סי' תע"א], שמצה עשירה מותר לאכול כיון שהאיסור הנ"ל הוא דוקא במצה שיוצא בה ידי חובה בלילה.

ו לקמן צ"ט ב' אמרו שאסור לאדם לקבוע סעודה בערב פסח סמוך למנחה. והקשו תוס' שם, שהרי פת חמץ אינו יכול משעה רביעית ומצה גם אינו יכול לאכול מצד דין זה שהיו כבועל ארוסתו. ותירצו דאירי במצה עשירה, והאיסור הנ"ל הוא רק במצה הראויה לצאת בה ידי חובה [וכמש"כ הטור].

ו**כתב המהרש"א** שם, שלכאורה היה אפשר להעמיד גם במצות של גוים שאינו יוצא בהם ידי חובה [כמ"ש התוס' להלן שם], וא"כ מותר לאכלם בערב פסח. ותירץ, שיש לומר שדוקא מצה עשירה מותרת בערב פסח כיון שאין בה כלל טעם מצת מצוה, משא"כ מצות של גוים יש להם טעם מצה היא אף שאינם כשרות לצאת בהם.

ו**כתב בשו"ת** להורות נתן [חלק ד' סימן מ'], שלפ"ז אף אם נעשו המצות לשם אכילתם בערב פסח אסור לאכלם בערב פסח, והאריך להוכיח הדבר מעוד מרבוותא.

ו**כתב הב"י** בשם התרומת הדשן, שלקטן שלא הגיע לכלל דעת כל כך שידע ויבין מה שמספרים לו מניסים ונפלאות ביציאת מצרים מותר להאכילו מצות בערב פסח. אמנם אם הקטן יוכל להבין כדלעיל נראה שאין להאכילו מצה. וכתב רבינו ירוחם, יש נהגו שלא לאכול חזרת קודם פסח, וכן נהג הרשב"א כדי שלא לשנות מנהג הקדמונים אף שאינו אסור. וכתב ע"ז הב"י, ואין טעם למנהג ההוא, ואנו לא נהגנו כן.

ובשו"ע [סי' תע"א סעיף ב'] : קודם שעה עשירית מותר לאכול מצה עשירה [כמש"כ הטור]. וכתב הרמ"א : אבל מצה שיוצאין בה בלילה, אסורים לאכול כל יום ארבעה עשר [כדעת הרמב"ן ומשמעות הרמב"ם]. וקטן שאינו יודע מה שמספרין בלילה מיציאת מצרים, מותר להאכילו [כמש"כ התרומת הדשן]. ויש נוהגים שלא לאכול חזרת בערב פסח, כדי לאכול מרור לתיאבון [כמש"כ רבינו ירוחם], וכן ביום ראשון של פסח, כדי לאכל בליל שני לתיאבון. וכן נוהגין קצת למעט באכילת מצה ביום ראשון מהאי טעמא [דרכי משה בשם כל בו. ור"ל כיון שבחול"ל יש חיוב אכילת מצה ביו"ט שני]. ויש מחמירים עוד שלא לאכול פירות, כדי לאכול החרוסת לתיאבון, ואין לחוש למנהג ההוא. ויש מחמירים שלא לפרר או לשבור המצות בערב פסח, שלא לבא לאכול מהם [שם בשם מהר"י וי"ל], ואין לחוש גם לזה. מצה שנאפה כתקנה ואח"כ נתפררה ונילושה ביין ושמן, אינה נקראת מצה עשירה ואסורה לאכלה בערב פסח [שם בשם מהר"י ברצלוני].

במג"א [ס"ק ה' ח'] כתב בשם המהר"ל מפראג והב"ח, שמצה עשירה שמותר לאכלה בערב פסח היינו שנילושה במי פירות לבד, אבל אם נילוושה במי פירות עם מים יוצאים בה בשעת הדחק, וראייה ממנחות [ר"ל, שהיו צריכים להיות מצה נילוושה בשמן עם מים], וא"כ אסור לאוכלה בע"פ. אמנם בגמרא [ל"ח ב'] פריך איך יוצאים בחלות תודה ורקיקי נזיר הרי הוי מצה עשירה הוא, ומתוך שהשמן שהיה במנחות היה מועט ולכן לא הוה להו מצה עשירה. ומשמע מזה שאם יש הרבה שמן אף שמעורב עם מים ה"ל מצה עשירה ואפילו בשעת הדחק לא יצא.

ועוד ראייה לדחות דבריהם, שהרי בסי' קס"ח נפסק שאין מברכים ברכה מ"ז על דבר שנילוש במי פירות, ובסוף סי' קפ"ח מבואר שחייב לאכול ביו"ט כזית פת שחייבים עליו ברכה מ"ז, וא"כ בכל יו"ט צריך לאכול פת שלא נילוושה במי פירות ומה נתחדש בליל ראשון של פסח שיש חיוב אכילת מצה [ר"ל, שהרי חייב לאכול מצה כיון שחמץ אסור, ובמצה עשירה אין יוצא מצד שאין מברכים עליה ברכה מ"ז]. ובעל כרחך כמ"ש הר"ן בסוכה [כ"ז א' מדפי הגמ'] שביום מותר לאכול מצה עשירה, ובעל כרחך היינו שיש בה מעט שמן שאם יש בה הרבה שמן אין מברכים ברכת המזון. ועוד ראייה לזה, שהרי מי פירות לבד אין מחמיצים, וא"כ למה צריך קרא "לחם עוני" שאין יוצאים בה תיפוק ליה שאינה מחמצת [דמיניה ממעטינן מצה עשירה, תיפוק ליה דכל שאינו בא לידי חימוץ אין יוצאים בו. ועי' מחצית השקל], אלא ודאי אפילו עם מים אין יוצאים משום מצה עשירה [ועי' ב"י סי' תס"ב בשם הרב המגיד].

אמנם יש לציין, שהמאירי ור' ישעיה מטרנאני שם חולקים על זה וסבירא להו שגם בצקות של גוים מותרים בערב פסח, כיון שאינו יוצא ידי חובה בהן בליל פסח.

ובמשנ"ב [ס"ק יג] ג"כ הסיק שאפילו אם לש במים ועירב בה קצת מי פירות אין יוצאין בה משום מצה כל שטעם מי פירות נרגש בה, וא"כ לענין ע"פ מותר באכילה דהוי ג"כ מצה עשירה ועי' סי' תס"ב ברמ"א ס"ד דבמדינות אלו אין נוהגין ללוש במי פירות.

ובאופן שנאפית ואח"כ נתפוררה ונילושה ביין ושמן שכתב הרמ"א שאסור לאכלה בערב פסח, כתב המג"א [שם] שהיינו אפילו נאפית אח"כ שנית. אבל מפוררת ונתבשלה מותר לאכול ומברך בורא מיני מזונות דהוי מעשה קדירה ונימוח [מהרי"ל]. ועי' סי' קס"ח ס"י ותס"א ס"ד. וכתב המשנ"ב [ס"ק כ'] שגם באופן שכתב הרמ"א אינו כדאי לצאת בה ידי מצה בלילה לפי מה שנתבאר לעיל בסימן קס"ח משנ"ב ס"ק נ"ט. וגם לחוש ליש מי שאומר דגם זה בכלל מצה עשירה. וכל זה בשלא בשלה, אבל אם בשלה וכמו שנוהגין במדינותינו לעשות כדורים ממצה [שקורין קניידלעך], או מצה מבושלת בכלי ראשון מותר לאוכלה קודם שעה עשירית דזה בודאי לא מיקרי מצה [וכמש"כ המג"א].

עוד כתב המג"א [ס"ק ו' ובמשנ"ב ס"ק י"ב], נראה שמצה כפולה ונפוחה אין לאכלה בערב פסח כל היום, כי שמא מצה היא [עי' סוף סי' תס"א]. ומשמע דביום י"ג מותרין לאכול מצה.

עוד כתב [ס"ק ז' ובמשנ"ב ס"ק י"ג], שמה שמותר להאכיל קטן שאינו בר חינוך לענין זה, אף שאסור להאכיל לקטן בידיים דבר איסור [כמ"ש סי' שמ"ג], מ"מ דבר שאינו אלא ביטול מצות עשה מותר להאכילו בידיים [כמ"ש סי' רס"ט], אבל קטן היודע אסור להאכילו דלא שייך לומר "בעבור זה" מאחר שכבר מילא כריסו ממנו [כ"ה בתרומת הדשן]. ואין חילוק בין קטן לקטנה.

כתב המשנ"ב [ס"ק י"ב ט"ו] שלפי מה שכתב בשו"ע שאסור לאכול מצה "כל יום י"ד" היינו מעמוד השחר. ויש נוהגים שלא לאכול מצה מראש חודש. וכתבו האחרונים, שלמנהג שלא לאכול מרור בערב פסח אין טעם.

דף נ' פרק מקום שנהגו

משנה. מקום שנהגו לעשות מלאכה בערבי פסחים עד חצות - עושין, מקום שנהגו שלא לעשות - אין עושין. ההולך ממקום שעושין למקום שאין עושין, או ממקום שאין עושין למקום שעושין - נותנין עליו חומרי מקום שיצא משם, וחומרי מקום שהלך לשם. ואל ישנה אדם מפני המחלוקת.

איסור עשיית מלאכה בערב פסח אחר חצות

מבואר בגמ', שחילוק המנהגים בזה הוא רק עד חצות, אבל אחר חצות אסור מדינא. ולביאור הראשון בגמ' החומרא המיוחדת בערב פסח שבכל ערבי שבתות וימים טובים [שגם בהם אמרו שהעושה בהם מלאכה מן המנחה ולמעלה אינו רואה סימן ברכה לעולם] האיסור דוקא מן המנחה ולמעלה [חצי שעה אחר חצות שהוא זמן מנחה גדולה] וכאן האיסור כבר מחצות, ולביאור השני בכל ערבי שבתות ויו"ט רק 'אינו רואה סימן ברכה', אבל אין מגדים אותו על כך, וכאן מגדינן ליה. והרמב"ם [הל' יום טוב פ"ח הי"ז] העתיק שני החומרות האלו שיש בערב פסח יותר משאר ערבי שבת ומועד, וכן העתיקם הטור [סי' תס"ח]. וכתב הב"י, שטעמם

הוא שלשון הגמ' "אי נמי" על הפירוש השני, משמע ששני הביאורים נכונים.

וכתב הב"י בשם המרדכי, שמשמע שאסור לעשות מלאכה אפילו ע"י גוי כמו מלאכה דחול המועד [עי' מו"ק י"ב א'], ויש לתמוה על המנהג שנהגו לתפור ע"י גויים בגדים חדשים בביתו של ישראל כל יום י"ד. אמנם הרוקח כתב, דע"י גויים מותר לעשות מלאכה אפילו בביתו, דלא שייך אמירה לגוי שבות רק לגבי שבת יו"ט וחול המועד. עוד כתב המרדכי, דאפילו בחנם אין לישראל לספר לחבירו מחצות ואילך ואין לחלק בין בחנם בין בשכר כיון שהם מלאכות.

בשו"ע [סימן תס"ח סעיף א'] כתב: העושה מלאכה בערב פסח מחצות ולמעלה, היו משמתין אותו. ואפילו לעשות בחנם אסור. ויש מי שאוסר אפילו על ידי גוי [המרדכי]; ויש מי שמתיר [הרוקח] וכתב הרמ"א: וכן הוא המנהג [כדעת הרוקח].

כתב הט"ז [ס"ק א'] בשם הרש"ל והמזרחי, שמה שאמרו "אינו רואה סימן ברכה לעולם" היינו באותו דבר דוקא. ופירוש "לעולם" היינו אף אם יש לו איזה רוח מזו יהיה לו כנגדו הפסד ממקום אחר. וכן המג"א [ס"ק ב'] והמשנ"ב [ס"ק ב'] כתבו שאינו רואה סימן ברכה מאותה מלאכה.

עוד כתב [ס"ק ב'] בשם רש"ל, שהמנהג הוא להסתפר ע"י גוי אחר חצות אבל לא ע"י ישראל. וכתב הרש"ל 'וכן קיבלתי'. וכתב במהרי"ל, אפילו ליטול צפרנים אסור בערב פסח אחר חצות. ובמשנ"ב [ס"ק ה'] כתב ולענין להסתפר ע"י גוי אחר חצות, הסכימו הרבה אחרונים להקל אף שמטה ראשו לצד המספר ומסייע קצת, אבל ע"י ישראל אסור אפילו בחנם משום דהיא מלאכה גמורה. ונטילת צפרניים אם שכח ליטול אותן קודם חצות יש להקל אפילו ע"י עצמו או ע"י אחר בחנם.

כתב המג"א [ס"ק א'] שהטעם שכאן אסור אף שביהמ"ק חרב הוא כנ"ל שהוא דבר שבמנין, משא"כ בגילוי [שאין נוהגים להקפיד על משקאות מגולים כיון שאין נחשים מצויים במקומותינו, וכמש"כ השו"ע יו"ד סי' קט"ז ס"א], שמתחלה לא נאסר בכל המקומות רק במקומות שיש נחשים וכן כל כיוצא בזה [הרא"ם הלכות חמץ. ועי' מה שכתב המג"א סי' ט' ס"ה].

וכתב בביאור הלכה [ד"ה מחצות], שלפי מה שהביאו הראשונים והפוסקים דברי הירושלמי שטעם האיסור הוא משום שחיטת הפסח, לפי זה אם חל פסח במוצאי שבת מותר במלאכה מעיקר הדין עד המנחה כיון דשחיטת הפסח הוא למחר בשבת, וכמו שכתב מהרי"ל. ורש"י פירש עוד טעם כדי שלא יהא טרוד במלאכה וישכח ביעור חמצו ותיקון מצה לצורך הלילה וכו', ולפי טעם זה אפילו כשחל פסח במוצאי שבת ג"כ יש ליהדר שלא לעשות מלאכה מחצות, שהרי טרוד בביעור חמץ ותיקון המצה לצורך מחר, אלא שרוב הפוסקים תופסין טעם הירושלמי, וא"כ אפשר שאין להחמיר בזה.

דברי הר"ן בהגדרת 'מנהג'

ביאר הר"ן, שההכרח לדברי הגמ' שקודם חצות איסור המלאכה הוא מעיקר הדין, שא"כ לא היה למנהג שלא לעשות מלאכה מחצות חשיבות של 'מנהג', כי עניינו של מנהג הוא כדי להחמיר ולהתרחק מן העבירה, ולכן בעל כרחך יש איסור גם

קודם לכן מדינא. ואפשר שגם בערבי שבתות וימים טובים אם ינהגו איסור אף קודם חצות הוה מנהג כיון שיש בהם מציאות של איסור קודם חצות, אך י"ל שכיון שאין האיסור בזה חמור שהרי אין מנדים עליו, אין לזה חומר של 'מנהג', וכך נראה. וראיה לדבר ממוצאי שבת שאמרו בו שאינו רואה סימן ברכה, ואעפ"כ אמרו בירושלמי שאם נוהגות הנשים שלא לעשות מלאכה אחר שהושלמה הסדרא אינו מנהג.

טעם האיסור שלא לעשות מלאכה אחר חצות בערב פסח, ודין המנהג שלא לעשות מלאכה אף לפני חצות, ומדוע שייך כל זה בזמן הזה

כתב רש"י, שהטעם של הנהגים שלא לעשות מלאכה אף קודם חצות הוא משום שלא יהא טרוד במלאכה ועי"ז ישכח לבער חמצו או לאפות המצה ולשחוט את פסחו.

והתוס' כתבו בשם ריב"א, שבירושלמי מפרש שהאיסור דוקא בערבי פסחים ולא בשאר ימים טובים משום דזמן הפסח מחצות ואילך, ואיתא שם שאף יחיד בשאר ימות השנה אסור במלאכה ביום שמביא קרבן. ומקשה בירושלמי א"כ יהא כל היום אסור כמו יחיד שמביא קרבן [ולמה האיסור דוקא מחצות], ומתרץ שכאן ראוי להקריב רק אחר חצות. ומקשה אם כן קרבן תמיד שהוא לכל ישראל וקרב בכל יום יהא בכל יום אסור במלאכה. ומתרץ שהתורה הוציאה תמיד מן הכלל, דכתיב ואספת דגנך, ואם כל ישראל יושבים ובטלים מי יאסוף להן דגן. וכתבו תוס' שמשמע שם דמדאורייתא אסורה [א"ה. בירושלמי שם למדו כן מהפסוק "שם תזבח את הפסח בערב" שמשמע שישחט הפסח בעצמו, והרי כשר ע"י שליח, ומתרץ שפסוק זה בא ללמדנו שאסור במלאכה בשעה שנשחט פסחו, שאינו בדין שתהא עסוק במלאכתך וקרבנך קרב]. ונראה דאף בזמן הזה שאין הקרבה כיון שנאסר אז אסור לעולם.

ובר"ן כתב על דבריהם, שיתכן שלעולם איסור המלאכה הוא מדרבנן והילפותא הנ"ל היא אסמכתא בעלמא. וכתב בשם הבעל המאור, שכיון שהאיסור הוא משום פסח בזמן הזה שאין פסח מותר כשאר יו"ט. והשיבו עליו, שכיון שנאסר אף על פי שבטל טעם איסורא לא בטיל עד שיעמוד ב"ד ויתיר שכל דבר שנאסר במנין צריך מנין אחר להתירו [ביצה ה' א']. וכן משמע מדברי הגמ' [ק"ה א'] שרבי יהודה הנשיא היה יושב בתענית בערב פסח כל היום כי סבר שהאיסור מצד קרבן פסח [ולא משום מצה] וסובר שהפסח ששחטו שחרית שהוא כשר. ולדברי בעל המאור אם האיסור מצד הפסח מסתבר שלא להתענות, אלא ודאי כנ"ל.

וכתב הר"ן שכן דעת הרי"ף שהביא משנתנו ומה שנאמר עליה בגמ' [ר"ל שאחר חצות אסור מדינא]. וגם אפשר שסיבת האיסור הוא משום דמרובה במצות מצה ומרור שטרחתם מרובה, וכן דעת רש"י.

וברא"ש הזכיר בעניין זה, שמצינו במגילת תענית [פרק ה'

ז נראה מהמשך דבריהם, שהתוס' באים לפרש טעם האיסור שיש במלאכה אחר חצות לכו"ע.

ומובא בעירובין מ"א א'], אמר ר"א בר צדוק אני ממשפחת סנאב בן בנימין ופעם אחת חל תשעה באב להיות בשבת ונדחה עד לאחר השבת והתענינו בו ולא השלמנוהו מפני שי"ט שלנו היה, והיינו שאבותיו היו מקריבין קרבן עצים בו ביום [כדאיתא בתענית כ"ז א' בעשרה באב בני סנאב בן בנימין]. ואף שרבי אלעזר ב"ר צדוק אחר חורבן היה, מ"מ כיון שאבותיו היו מקריבין קרבן בו ביום ועשו בו יום טוב כל משפחותיו נוהגין בו יום טוב לעולם. וא"כ ה"ה לענין איסור עשיית מלאכה בערב פסח מחצות.

בשו"ע [סימן תס"ח סעיף ג'] כתב : קודם חצות, מקום שנהגו לעשות מלאכה, עושין. מקום שנהגו שלא לעשות, אין עושין. וכתב הרמ"א : ולדידן מקום שנהגו שלא לעשות [דרכי משה בשם מהר"י וייל]; ודוקא מלאכות גמורות, אבל שאר מלאכות אפילו מנהג ליכא [מהר"י ברצלוני].

כתבו הט"ז [ס"ק ג'] והמג"א [ס"ק ו'] בשם הלבוש, שבמקומות הרבה ראה שנהגו לעשות אפילו מלאכה גמורה, ולא כמו שכתב הרמ"א שהמנהג שלא לעשות מלאכה. וכתב המשנ"ב [ס"ק י"ב] שהכל תלוי לפי מנהג המקום.

כתב המג"א [ס"ק ד'] שהרא"ם [בהערותיו לסמ"ג] הקשה, שאם הנהגים כן סבורים שהדבר אסור מדינא הא קיי"ל שמותר להקל להם [טוש"ע סי' רי"ד], ואם יודעים שמותר ואעפ"כ נוהגים בו איסור אפילו בשאר ימות השנה אסור להתיר להם דהוי כמו נדר [שם ביר"ד], ומה המעליותא שיש במנהג זה בערב פסח קודם חצות. וצריך לומר, שלעולם יודעים הם שמעיקר הדין מותר, אלא שנפק"מ לאותם שבאים לשם ממקומות אחרים שצריכים לנהוג חומרי מקום שהלך לשם. עכ"ד הרא"ם. ולי נראה, שמנהג שנהגו מחמת גדר כגון הכא בניהם אין רשאים לשנות מנהגם, אבל אם נהגו בשאר ימות השנה שלא לעשות מלאכה רשאים בניהם לעשות מנהגם, וא"כ נפק"מ לענין הבנים [ועי' תוס' דף נ"א א']. וכן במשנ"ב [ס"ק י"א] כתב, שאם ציבור נהגו איסור בעניין זה אפילו בניהם אחריהם עד סוף כל הדורות אין רשאים לעשות משום אל תטוש תורת אמן, ואפילו התרה אין מועיל בזה.

עוד כתב המג"א [ס"ק ה' ובמשנ"ב ס"ק י"א] שבלילה של ערב פסח מותר עד הנץ החמה.

דף נ"א

גופא, דברים המותרין ואחרים נהגו בהן איסור - אי אתה רשאי להתירן בפניהן. אמר רב חסדא: בכותאי עסקינן ... כי אתא רבה בר בר חנה אכל דאיתרא. עול לגביה רב עזירא סבא ורבה בריה דרב הונא, כיון דחזינהו - כסייה מינייהו. אתו ואמרו ליה לאביי. אמר להו: שווינכו ככותאי. ורבה בר בר חנה לית ליה הא דתנן נותנין עליו חומרי המקום שיצא משם וחומרי המקום שהלך לשם ...

הקשו תוס' והרא"ש, איך התיר רבי את בית שאן [חולין ו' ב'] אף שנהגו בה איסור. ותירצו בשם רבינו נסים, שכל הדין שאי

אתה רשאי להתירם בפניהם היינו שיודעים שהדבר מותר אלא שהם רוצים להחמיר על עצמם, אבל דברים שנוהגים מחמת טעות יכול להתיר בפניהם. ומ"מ גם באופן שעשו כן מחמת חומרא מותר להתירם שלא בפניהם, והדין ששנינו שנותנים עליו חומרי מקום שיצא משם ושהלך לשם איירי במנהג חשוב שהנהיגו ע"פ ת"ח שבזה אסור אף שלא בפניהם לנהוג בזה היתר. ור"י הסתפק במנהג שאינו חשוב אם לתלמידים היה מתיר. וכתב הרא"ש שאם יש לחוש למחלוקת אסור בכל ענין.

והר"ן כתב, נמצאנו למדים בתורת המנהגות, שכל מנהג איסור שהוא בעיר אחת ואינו מנהג בטעות אלא חומרא שהחמירו על עצמם לעשות סייג לתורה או לדבר שהוא מחלוקת חכמי ישראל ונהגו כדברי האוסר, כל בני העיר חייבין בו מן הדין שנאמר ואל תטוש תורת אמן, וכל היוצא מתוכה ודעתו לחזור חייב ג"כ בו, ואפילו בצנעא עד שיעקור דירתו משם ויקבענה בעיר אחרת שאז פקעו ממנו חומרי מקום שיצא משם כדמוכח בחולין [י"ח ב']. וכן כל הנכנס מעיר אחרת לתוכה ואין דעתו לחזור לעירו הרי הוא כבני העיר. אבל הנכנס מעיר אחרת לתוכה ודעתו לחזור לא חלים עליו חומרי מקום מדינה, אלא שאין לשנות מפני המחלוקת אבל בצנעא שרי, אבל מנהג שהוא בטעות אינו חייב להתנהג בו אלא בכותים והדומים להם שאינו רשאי להתירם בפניהם אבל נוהג בצנעא בתוך ביתו אפילו דירתו קבועה באותה העיר.

ועי' לעיל בדברי הר"ן בהגדרת מנהג.

ובשו"ע [יו"ד סימן רי"ד סעיף ב'] כתב : קבלת הרבים חלה עליהם ועל זרעם; ואפילו בדברים שלא קבלו עליהם בני העיר בהסכמה, אלא שנוהגין כן מעצמם לעשות גדר וסייג לתורה; וכן הבאים מחוץ לעיר לדור שם, הרי הם כאנשי העיר וחייבים לעשות כתקנתן, ואף בדברים שהיו אסורים בהם בעירם מפני מנהגם ואין מנהג העיר שבאו לדור בה לאסור, הותרו בהם אם אין דעתם לחזור.

והביא הש"ך [ס"ק ז'] את דברי התוס' והרא"ש שדוקא במנהג חשוב חל עליהם ועל זרעם, אבל במנהג גרוע אינו חייב לעשות כתקנתן שלא בפניהם או בפני ת"ח רק בפני ע"ה חייב לנהוג כן כדי שלא יזלזל, ואת דברי הרא"ש דאם יש לחוש למחלוקת אסור בכל ענין שאין לשנות מפני המחלוקת.

כדתניא: עם הכל אדם רוחץ, חוץ מאביו וחמיו. ובעל אמו, ובעל אחותו. ורבי יהודה מתיר באביו מפני כבוד אביו. והוא הדין לבעל אמו. ואתו אינהו וגזור בשני אחין משום בעל אחותו. תנא: תלמיד לא ירחץ עם רבו, ואם רבו צריך לו - מותר.

האיסור לרחוץ עם אביו ועם רבו

ברמ"א [אבן העזר סימן כ"ג סעיף ו'] כתב : עוד אסור בגמרא לרחוץ עם אביו ואחיו ובעל אמו ובעל אחותו, ונהגו עכשיו היתר בדבר הואיל ומכסין ערותן בבית המרחץ ליכא למיחש להרהורא [בשם אגודה].

ובשו"ע [יו"ד סימן רמ"ב סעיף ט"ז] איתא [לגבי רבו] : ולא יכנס עמו

למרחץ אא"כ הוא צריך לו. וכתב הרמ"א : ואם היה התלמיד במרחץ קודם לרבו, ובא רבו לשם, א"צ לצאת. [מהר"י וייל]. וכל זה לא מיירי אלא במקום שהולכים ערומי ערוה במרחץ, אבל במקום שהולכים במכנסים, מותר [אגודה וכו'] וכן המנהג פשוט ליכנס עם רבו ואביו וחמיו ובעל אמו ובעל אחותו למרחץ, אף על פי שבגמרא אסרו כולם, והכל הוא מטעם דעכשיו הולכים במכנסים.

ובפתחי תשובה [באבן העזר שם ס"ק ה'] כתב, שלפ"ז בזמנינו שלא לובשים מכנסיים אין היתר בדבר, ולא ידעתי על מה סמכו העולם להקל בזה. ובספר תולדות אדם [פרק ו'] על הגאון הצדיק מו"ה זלמן זצ"ל מווילנא איתא, שפעם אחת הלך לבית המרחץ וכאשר בא אל פתח בית המרחץ ומצא את חותנו שמה, שב לאחוריו וברח משם כבורח מהארי. ואמר דאף שרבינו הרמ"א המציא היתר, לפי זמנו דיבר, וכן האגודה שהביא הרמ"א בזמנו היה מנהג אצל כולם לילך במכנסים במרחץ, אבל עכשיו החוש מעיד על הפוך הדבר והוא איסור גמור מדינא דגמרא בלי שום חולק, ע"ש.

דף נ"ב

רבי נתן בר אסיא אזל מבי רב לפומבדיתא ביום טוב שני של עצרת, שמתיה רב יוסף. - אמר ליה אביי: ולנגדיה מר נגידי! - אמר ליה: עדיפא עבדי ליה, דבמערבא מימנו אנגידא דבר בי רב ולא מימנו אשמתא. איכא דאמרי, נגדיה רב יוסף. - אמר ליה אביי: נשמתיה מר, דרב ושמואל דאמרי תרוייהו: מנדין על שני ימים טובים של גליות! - אמר ליה: הני מילי - איניש דעלמא, הכא צורבא מדרבנן הוא, דטבא ליה עבדי. דבמערבא מימנו אנגדתא דבר בי רב ולא מימנו אשמתא.

פירש"י שנידוי חמור ממלקות וללישנא קמא נתן לו העונש החמור, וללישנא בתרא הלקהו כיון תלמיד שסרח ממנין להלקותו ולא לנדותו משום דשמתא חמורה וחוששין לכבוד התורה.

והרי"ף פירש, 'מימנו אנגידא' מתקבצין אצל הרב ואין מלקין אותו עד שיסכימו כולם להלקותו, 'ולא מימנו אשמתא' משום דאין משמתין אלא על דבר חמור, ובדבר חמור אין חולקין כבוד לרב אלא משמתין אותו מיד, שהשמתא חמורה יותר מן המלקות.

והקשה הר"ן, דמשמע שהעובר על איסור דרבנן מנדים אותו, וכן בברכות [י"ט א'] דבכ"ד מקומות ב"ד מנדין על כבוד הרב, וכן בעוד מקומות, ולעומת זאת בשבת [מ' ב'] איתא שהמבשל בחמי טבריא לוקה מכת מרדות מדבריהם, וכן אמרו בעוד מקומות. ותירץ, שבדבר שעיקרו מדרבנן וכשעוקרה עוקר את כל המצוה מנדים אותו, אבל בדבר שעיקרו מן התורה והוא עובר על מה שאסרו בו חכמים מכין אותו מכת מרדות.

תנן התם: שלש ארצות לביעור; יהודה, ועבר הירדן, וגליל. ושלוש ארצות בכל אחת ואחת.

בעזה"י נכתוב דיני שביעית הקשורים לסוגיין בעלון הבא

בדף נ"ג

לא היה כבושם הזה

שיקבלו רוכשי כרטיסי ההגרלה

המתנה הק' הנדירה והייחודית

הבשמים של צדיקי הדור

12 משכורות למשך שנה ע"ס

5000

לחזור

**+הגרלת
משכורת**

גם דרך ג'דים פלוס וקהילות

50x12

למשך שנה

חייגו למוקד
ההתרמה

***4502**

הפעילות התורנית העניפה של כוללי ומכון ראש פינה

כוללים יום שלם ללימוד כל הש"ס וד' חלקי שו"ע בעיון במשך 17 שנים
כולל יום שלם ללימוד דף היומי בעיון
כולל יום שלם ללימוד אבן העזר בעיון
כולל ערב 3 שעות ללימוד דף היומי בעיון
כולל ערב 2 שעות 'ליבו חפץ'
כולל שיש שבת
הוצאה לאור 30 ספרי עזר על שו"ע אבן העזר
רשת שיעורי תורה ללימוד דף היומי עם מלגה מכובדת למגיד שיעורים
מבחנים ארציים לאברכים ובחורים במלגה על דף היומי בעיון
סיכומים יומיים של דף היומי בעיון בעברית, אנגלית, ספרדית וצרפתית
פרויקט 'אבן ברורה' - כעין משנה ברורה על אבן העזר
ספרי 'השינון' על ד' חלקי השו"ע בהמלצת כל גדולי ישראל מכל החוגים
חברות 'מעשה נסים' בו מובאים להלכה כל הדעות והשיטות מכל החוגים